NEMZETI NŐNEVELÉS.

VII. ÉVFOLYAM. 1886. DECZEMBER. X. FÜZET.

LEÁNYISKOLAI NEVELÉSI RENDSZERÜNK HIBÁIRÓL.*

(Befejező közlemény.)

III.

Hogy leányiskoláink a minden áron sokat tanítani akarás mellett elhanyagolják növendékeik kedélyvilágának gondozását és ez által annak beteges fejlődéséhez igen sokkal hozzájárulnak, — nem lehet titok azok előtt, a kik kiiskolázott leánykáink lelki világának megfigyelésével foglalkozhatnak, valamint azok előtt sem, a kiknek alkalmuk van arra, hogy az oly családok benső életének mozzanataival megismerkedjenek, a melyekben az *úgynevezett* művelt hölgyek viselik a családanyai és háziasszonyi tisztet.

Egyébként nem kell az iskolák falait sem elhagynunk, hogy fentebbi állításunkhoz a szükséges adatokat egybegyűjtsük; eléggé nyilvánul már az iskolai életen belül is leánynövendékeink nagy részében a beteges kedély és pedig minél magasabb a tanfolyam, a melyet végeznek, annál szembetünőbben; ámde erről közülünk csak azok győződhetnek meg, a kik nem tartják azt, hogy a tanítónak csak az a dolga, hogy tanítson.

A kik az iskolát egyuttal nevelő intézetnek is tartják, sajnosan tapasztalhatják azt, hogy minél tovább járnak leánynövendékeink az iskolába, annál inkább erőt vesz rajtuk bizonyos beteges ingerlékenység, tulságos érzékenység, a kedély izgatottsága. Ha növendékeink lelki világának jelenségeit vizsgálgatjuk, gyakran meggyőződhetünk arról, hogy bennük igen sokszor látszólag minden ok nélkül oly heves érzelem-hullámok támadnak és folynak le, a melyeknek pillanatnyi káros hatása azonnal észlelhető úgy a testen

* A megelőző közleményt l. a IX. füzetben a 389—97. lapon.

valamint a lelken. Ha az ily indulatáradatok aztán gyakrabban ismétlődnek, lehetetlen, hogy veszedelmes nyomokat ne hagyjanak az egyéniségeken.

A leggyakoribb növendékeinken az a jelenség, hogy rendkivül fogékonyak a *testi érzelmek* iránt; minden csekélyebb testi változás heves érzelmet idéz elő bennük. Tulságosan érzékenyek a hőmérséklet változásai iránt, oly annyira, hogy fütött tantermeinkben is csak kendőikbe burkolódzva gubbasztanak — és a tavaszi nap melegétől is kimerülnek. Izomerő kifejtésére alig-alig képesek; mert mihelyt akár az egyik akár a másik izom változása hat reájuk kellemetlenül, azonnal oly hevesen nyilvánul bennük az ízmok kimerülésével járó érzelem, hogy szintén képtelenekké válnak annak elviselésére. Hiába is hangzik ezért növendékeink fülébe szüntelen az egyenes test-tartásra figyelmeztető parancs — köztük alig akad egy, kettő, a ki szabályos test-tartásra egyhuzamban 10—15 percznél is tovább képes volna; a legtöbb leányka már előbb is enged a kellemetlen izomérzelem hatásának és elhagyja magát. Hogy mennyire ingerlékenyek növendékeik érző idegei, arról egyébként az édes anyák is beszélhetnének eleget; míg az iskolás fiuk a legtöbb esetben valóságos mohósággal pusztítják az éléstár tartalmát, addig az iskolás leánykák csak a tizedik ételből esznek jóizűet és nem egy ételnek már csak az illatától is valóságos undor fogja el őket. Ezen adatok, valamint az a gyakori tapasztalat, hogy növendékeinken még az átmenő, rövid ideig tartó kellemetlen zsiger- és vérváltozásokból származó érzelmek is sokszor aggasztó jelenségeket idéznek elő, eléggé igazolják azt, hogy leányiskoláink növendékei annyira elgyöngíttetnek testileg, hogy végre még a test csekélyebb változásaiból származó érzelmek fölött sem képesek uralkodni.

Nem egy leánytanító tapasztalhatta már azt a csodálatos jelenséget, hogy néha legjelesebb növendékében is látszólag minden ok nélkül szintén elakad a szellemi tevékenységre való képesség és csak kis vártat mulva tér az ismét vissza; de csak kevés tanító gondol arra, hogy az ily esetekben a szellemi élet szünetelését valamely testi változással járó heves testi érzelem is idézhette elő, és hogy az ily körülmények között leghelyesebb, ha a növendéket mindaddig

békében hagyjuk, míg benne a kedélybeli izgatottság lecsillapszik. Nem ilyenkor, a baj kitörése alkalmával lehet növendékeink ezen kedélybeli gyöngeségén segíteni! Hogy a leánykák ily gyöngéknek mutatkoznak a testi változásokból származó kellemetlen érzelmek iránt és hogy ezen érzelmek bennük csakhamar az indulatok magaslatára emelkednek, azt a hibás iskolai nevelési rendszer okozza, mely a test gondozásával mit sem törődik. A testi nevelésre kell nagyobb gondot fordítanunk! Ha rendszeresen edzenék leány-növendékeink a nekik való tornázás és táncz gyakorlatok által *izomrendrendszerüket* — nem ájuldoznának egy kis fáradság miatt. Ha naponkint többet lehetnének az iskolai kertekben, mint a fulladt levegőjü szobákban, majd nem dideregnének a meleg szobákban és nem lankadnának el, ha a nap egy kissé melegebben süt reájuk. Ha nem ülnének naponkint 4—5 óra hosszáig, czélszerűtlen padokban gubbaszkodva, emésztő szerveiket nyomorgatva az alig-alig szellőztetett tantermekben — úgy étvágyuk sem menne tönkre és nem csak a nyalánkságok esnének jól inyüknek, hanem az erőt adó tápszerek és ételek is.

A test gondozására leányiskoláinkban már csak a kedély fejlesztés szempontjából is minél nagyobb figyelmet kellene fordítanunk; régi igazság, hogy *minél erőteljesebb és egészségesebb a test, annál készségesebben szolgálja az a lelket és hogy minél gyöngébb és betegesebb testünk szervezete, annál előbb és annál biztosabban rabszolgaságba ejti ez szellemünket.*

Igazán nem is lehet szó az olyan emberben a jó kedélyről, kedélyességről, a kit érző idegeinek túlságos ingerlékenysége és érzékenysége betegesen gyengévé tesz. Hiszen épen az jellemzi a jó kedélyű egyéneket, hogy kellemetlen érzelmeik fölött uralkodni tudnak és azokat nemcsak el tudják nyomni akaraterejüknek és képzelődő tehetségüknek hatalmával, hanem még arra is képesek, hogy kellemetlen érzelmeiket elnyomván, ezek helyett azon kellemes szellemi érzelmeket tudják uralkodókká tenni kedélyükben, a melyek által még másokban is kellemes és nemes hangulatokat kelthetnek fel.

A jó kedély, a valódi kedélyesség, melynél fogva az egyén kellemetlen érzelmeit el tudja nyomni és az erkölcsi erő támogatásával

oly vidám hangulatba tudja környezetét átringatni, mint a minőt maga is óhajtana zavartalanul birni — a női jellemnek elengedhetlen, kiegészítő része de egyuttal legnemesebb vonása is. A kedélyes nő alkotja meg a családi élet boldogságát, vidám hangulat- és érzelem világával. Számüzetésben van ott a család boldogsága, hol a nőben hiányzik a kedélyesség. Boldogtalan az oly család, a melyben a családanya elgyengült testi szervezetének következtében a legcsekélyebb testi változásokból származó kellemetlen érzelmek fölött sem tud uralkodni. A minden apró-cseprő testi baj miatt elérzékenyülő, ájuldozó nő sem anyai sem hitvestársi tisztének nem felelhet meg igazán s csakhamar terhére válik magának is másnak is.

Ezekből, azt vélem, eléggé kiviláglik az, hogy nem oly kicsinyes dolog az a jelenség, miszerint leánynövendékeink a testi nevelés elhanyagolása és a sokat tanítani akarás miatt túlságosan fogékonyakká válnak a testi érzelmek iránt; más szóval mondva, nagy baj az, hogy iskoláinkból úgynevezett *ideges nők* kerülnek ki.

Csak az az egy tény vigasztalhat bennünket, hogy még a mindenáron sokat tanítani akaró és a testi neveléssel nem törődő iskoláknak sem sikerül minden egyes növendék idegrendszerének alapos megrontása; mert hála legyen a teremtőnek akad akár hány elpusztíthatlan idegrendszerrel dicsekvő egyén még a leányok között is. Az is megesik gyakran, hogy a hibás nevelési rendszer következtében az idegrendszeren ejtett csorbákat az egyén később lasanként kiheveri; ámde mindez csak sovány vígasz szemben azon tudattal, hogy csak a legritkább esetekben sikerül az egyszer alaposan megrontott, elgyöngített, túlságosan ingerlékenynyé és érzékenynyé vált érző idegrendszert ismét helyre állítani, megerősíteni.

Leányiskolai növendékeinknek, valamint kiiskolázott leányainknak beteges kedélyvilága azonban nem csupán a testi érzelmek iránt való túlságos fogékonyságában szokott nyilvánulni. A serdülő leányok lelki világát vizsgálgató egyének előtt minden élesebb megfigyelés nélkül is feltünhetik az, hogy sok leányka valóságos elfásult, «blazirt» lélekkel bír. Iskolás leánykáink nagy részének lelkét hidegen hagyja, nem érinti sem kellemesen, sem kellemetlenül akárhány olyan dolog, a minek rendes, normális körülmények között vagy

örömmel vagy pedig fájdalommal kellene betölteni a fiatal szíveket. Az iskola hibás nevelési rendszere nem fejleszti és nem erősíti meg leánynövendékeinkben a szellemi érzelmek mindegyike iránt a kellő fogékonyságot; ezért ül fiatal leányaink nagy részének arczán a hideg közöny még akkor is, a midőn azon méltán a léleknek érdeklődésére való nyomokat keressük.

Nézzük meg csak serdülő leánykáinkat az éneklés közben és vizsgáljuk meg, hogy mit mond a lélek tükre az arcz, a szem a midőn folyik a dal, avagy midőn az megszünik és megdöbbenve fogjuk tapasztalni, hogy még a dal is igen sok növendékünk lelkét érintetlenül hagyja. Mi lehet ennek az oka?

Lehet ezen hideg közönynek okát egyrészt abban is keresnünk, hogy leányiskoláinkban nagyon is háttérbe szorulván az énekoktatás, a növendékek nem vihetik az éneklésben annyira a dolgot, hogy a dal szépségét élvezni, abban gyönyörködni megtanulhatnának; de lehetséges, hogy azért nem képesek leánykáink a dal szépségét átérezni, és élvezni mivel az énekórák rendszerint azon időre esnek, a melyben növendékeink már annyira kimerült állapotban vannak, úgy testileg valamint lelkileg, hogy szintén képtelenek már a zene, a dal szépségeinek átérzésére.

Szerintem mind a két ok meg van leányiskoláinkban. Az énekoktatásra igen kevés időt és igen csekély gondot fordítunk leányiskoláinkban. Az a heti két énekóra véleményem szerint csak akkor volna ezen kedélyképző tantárgyra elégséges, ha leányaink mindeu más órában is legalább 10 perczig gyakorolhatnák a már betanult énekeket — a zeneileg némileg képzett szaktanitók vezetése mellett, kivált az oly esetekben a midőn már a növendékek lelkének felüdítése egyébként is szükségesnek mutatkozik.

Az én véleményem szerint nagyon is elhibázzák a dolgot azok, a kik leányiskoláinkban mindent a fiuiskolák kaptafájára akarnának verni. Leányiskoláinkban nőket kell nevelni; a nőnek — a tökéletes nőnek pedig nemes, művelt kedélylyel kell birnia. Művelt nemes kedélyt azonban gondos zenei oktatás, vagy legalább gondos énekoktatás nélkül nem lehet képezni. Tudja ezt mindenki, a ki a lélek fejlődésének természetét csak félig-meddig tanulmányozta. Már a

régi görögök is, a kik a lélek összhangzatos fejlesztésére oly nagy figyelemmel voltak, a zene és az ének-oktatást a legelső nevelési eszköznek tekintették; így a középkor pedagógusai is, a kik a vallásos kedély fejlesztéséhez oly mesterileg értettek, tudták jól, hogy minő képző hatalma van a zenének, a dalnak az emberi lélekre. Csak a mi korunkban nem látszik az iskola a zenei és az énekbeli oktatás kedélyképző bűvös erejét kellőleg méltányolni. Innen származik aztán az is, hogy lányiskoláinkban is, ha az ének órák elhelyezéséről van a szó, jut erre az az idő, a mi marad, a melyben a növendékek — a tanítók véleménye szerint úgy sem képesek valamely más tantárgygyal foglalkozni, testi és szellemi kimerültségük miatt. Ugyan megpróbálták-e már a tanítók, hogy mit tesz egy óráig énekelni, zenével foglalkozni, ha már testileg és lelkileg ki vagyunk merülve? Meggondolták-e már, hogy mily nemes élvezet volna reájuk nézve az, hogy ha három órai egy huzamban tartó tanítás után még egy óráig kellene énekelniök és az ének szépségeiben gyönyörködniök? Nem hiszem; mert különben bizonyára nem akadna annyi istenítője a félnapi iskolatartásnak és nem hangoztatná senki sem azt, hogy lehet a délelőtti oktatási rendszer alkalmazása mellett is igen szépen jóltartani a kecskét úgy, hogy a káposzta is megmaradjon; mert hisz lehet az utolsó órákra oly tantárgyakat is helyeznünk a melyek nem veszik igénybe a szellemet — ilyenek a művészeti tárgyak minő pl. a zene, az ének is.

Nem terjeszkedhetem ki e helyen bővebben annak bizonyítgatására, hogy miért oly fontos az énekoktatás a kedélyképzést tekintve, csak annyit mondok, hogy alig van tantárgy a mely alkalmatosabb volna arra, hogy általa a növendékleánykákban a szép iránt érzéket, az esztétikai érzelmek iránt való fogékonyságot fölébreszszük és fejlesszük mint épen az *ének*. Már pedig azt hiszem, hogy a helyes nevelési elmélet igen is megköveteli azt, hogy leánynövendékeinkben a *szépízlést* a legnagyobb figyelemmel gondozzuk.

Ha leányiskoláinkban annyi gondot fordítanánk az énekoktatásra mint p. o. az idegen nyelvekre, vagy egyik-másik reáltantárgyra — bizonyos, hogy nem kellene többé fiatal leányaink kedélyének sivárságára panaszkodnunk. Hisz az ének által fogékonnyá

lehet a lelket minden szépre és jóra nézve tenni, ez őrizheti meg a lélek üdeségét. Ha dalban tud az ember kifejezést adni örömének és bánatának, dalban talál is írt lelki sebeire. Mily más ott az élet, hol az anya és leányai nemes, nemzeti, vallásos avagy népdalokkal zengik be a család szentélyeit, hol ha 5—6 fiatal lélek együvé jő, az együttlétet a dal nemes élvezetével is megtudják fűszerezni. Ma néma a műveltebb nők körében a muzsák királynője; helyette mások uralkodnak a női szívek fölött a — kedélyesség rovására.

Minél nagyobb gondot kell leányiskoláinkban a művészeti tantárgyakra fordítani, ez segíthet csupán leánynevelési rendszerünk egyik nagy hibáján. Ha az ének, a rajz és a kézimunka nem foglalják el minél előbb leányiskoláink tantervében a nekik megfelelő tért, csakhamar oda fogunk jutni, hogy leányiskoláink növendékei hasonlítani fognak az oly rózsabokrokhoz, a melyeken levél és tövis terem elég — de rózsa nem.

Leányiskoláinkban soha sem volna szabad szem elől téveszteniink azt, hogy a női kedély annál tökéletesebb, minél élénkebb a lélekben a szép iránt való fogékonyság; de jól fontolóra kellene vennünk azt is, hogy csak abban a nőben van meg igazán a kedély műveltsége, a kiben egyenlő mértékben nyilvánul a szép iránt való fogékonyságnak *szenvedőleges* és *tevőleges* iránya. Figyelembe kell ugyanis vennünk azt, hogy nem tökéletes az a kedély, a mely csak arra képesíti az egyént, hogy a szépet élvezni tudja, de nem készteti egyúttal a lelket arra is, hogy a rútat eltüntesse, a hol csak teheti és helyébe állítsa a szépet.

Csak félig művelt az a nő, a kinek lelkét bántja ugyan a külső tisztátalanság, rendetlenség, aránytalanság, modorosság, összhangzástalanság, élettelenség, romlás-bomlás stb.; de semmiféle kényszert és képességet nem érez magában arra, hogy a tisztátalanságot a tisztogatás, a rendetlenséget a rendezés által megszüntesse és az aránytalanság helyébe arányosságot, az összhangzástalanság helyébe összhangzást stb. teremtsen. Nem becses a szép iránt való fogékonyságnak az a szenvedőleges iránya, a mely ellenszenvet kelt ugyan az egyénben az aljas, a fonák, az undok, a félelmetes stb. iránt; de tehetetlennek bizonyul akkor, a midőn a rútnak ezen elemeivel

szembe kellene szállani, hogy legyőzessenek ezek a fenségesnek, kellemesnek, ártatlanságnak, nyájasságnak stb. hatalma által.

A szép iránt való fogékonyságnak tevőleges irányát a serdülő növendékek lelkében különösen az úgynevezett művészeti tantárgyak gondozása által ébreszthetjük és fejleszthetjük. Minden lélekbuvár tisztában van azzal, hogy a külső alapokon nyugvó szép iránti fogékonyságban gyökeredzik az erkölcsi alapokon nyugvó szép iránt való fogékonyság. Bizonyos az, hogy a ki megszokja a rajz és a női kézimunka gyakorlása közben, a külső tisztaságot, rendet, pontosságot, abban fogékonnyabbá válik a lélek az erkölcsi tisztaság, az ártatlanság, mértékletesség stb. iránt. Az énekoktatás alkalmával pedig nemcsak az által műveltetik a kedélyvilág, hogy az egyes dalokban rejlő érzelmek és hangulatok életre ébresztetnek az ifjú szívekben, hanem az által is, hogy a dal által olyan fegyvert nyer az egyén, a melylyel megvédelmezheti lelkét a föl-fölgerjedezhető heves indulatok zsarnoksága ellen. *Egyébként az énekoktatásnak nemcsak a szép iránt való fogékonyság ébresztése és fejlesztése körül van nagy jelentősége; ez a művészeti tantárgy is, valamint a többi is, jó szolgálatokat tehet arra nézve, hogy a serdülő ifjuság lelkében hatalmas fejlődésnek induljon a vallásos és az erkölcsi érzelmek iránt való fogékonyság.* A vallástanon kívül nincsen tantárgy, a mely a vallásos érzületet oly hatalmasan fejleszthetné és támogatná, mint az énekoktatás. Az egyházi énekek, himnuszok, zsoltárok éneklése megtölti az ifjú szíveket is azzal a leirhatatlan érzelemmel, mely el fog bennünket, ha a teremtőhöz közeledik lelkünk. A rajz, a női kézi munka még azért is kiváló figyelmet érdemel a zenével együtt, mivel mindegyik önmérséklésre, önmaga fölött való uralkodásra szoktatja a növendéket és mivel mindegyik által oly munkásságban való gyönyörködéshez szokik az ifjuság, a mely által maguknak is, másoknak is élvezetet és hasznot szerezhetnek.

Az ily munkássághoz való szoktatás pedig már csak azért is igen kivánatos, mert ezzel korlátozhatjuk legbiztosabban az *önzést*. Minél előbb megszokja a gyermekleányka azt, hogy az az emberhez legméltóbb foglalkozás, a mi által úgy saját magának valamint más embertársának is élvezetet és hasznot hajthat, annál kevésbé kell

tartanunk attól, hogy úrrá lesz lelkében az önzésnek az a mértéke, a mely miként az öldöklő angyal, pusztítólag hat az erkölcsi, a szép és a vallásos érzelmek iránt való fogékonyságnak aktiv irányára. Hol a művészeti tantárgyakra nem fordítanak az iskolák elegendő figyelmet és időt, hol örökké csak az értelmi világnak tökéletesítése lebeg az oktatók szemei előtt, ott nem csuda, ha a kedély egyoldalúvá válik és ha elsatnyul a lélekben a szép, az erkölcsi és a vallási érzelmek iránt való fogékonyság.

Azonban nehogy egyoldalúsággal vádoltathassam, kijelentem a minden áron sokat tanítani akaró iskolát védelmezőkkel szemben azt, hogy én is igen nagy hibának tartanám, ha az iskola az értelmi világot és annak fejlesztését elhanyagolná és kizárólag, avagy főleg csak a kedélyvilág képzésére fektetné a fősúlyt. Tudom én is jól, hogy az értelmi erők elhanyagolása még a kedélyvilágra nézve is káros hatással volna; mert hisz lehetetlenség még csak elképzelni is azt, hogy értelmileg fejletlen, buta emberben öszhangzatos legyen a kedély világa. Ezen fölül elismerem azt is, hogy nemcsak a művészeti tantárgyakban van meg a kedélyképző erő; hisz ki ne tudná, hogy az irálytannak, irodalomismertetésnek, történelemnek, földrajznak, természetrajznak és természettannak, sőt még a számtannak is vannak kedélyt fejlesztő elemei; csakhogy az is igaz ám, hogy ezen elemek csak annak a tanítónak kezei között érvényesülnek, a ki nem a sokat-tanításra, hanem a jól-tanításra fekteti a fősúlyt. Ha a tanítási rendszer arra kényszeríti a tanítót, hogy a sokat tanítás kedvéért figyelmen kívül hagyja az egyes tantárgyak kedélyképző részeinek érvényesítését, ha az iskola az értelmi erők és az ismeret anyag gyarapítását a kedélyképzés rovására végezi, oly hibát követ el, a melyet semmivel sem lehet igazolni és semmivel sem lehet jóvá tenni.

A kedélyképzést elhanyagoló iskola, kimondom, valódi műveltség helyett félszeg-, álműveltséget nyujt növendékeinek és ezáltal boldogság helyett boldogtalanságot, áldás helyett átkot áraszt a családi, a társadalmi és nemzeti életre.

Ezért, hogy iskolai nevelési rendszerünk hárhozatos ne legyen, a jövő nemzedékre nézve ne csak a művészeti tantárgyak kellő mér-

tékben való méltatására ügyeljünk, hanem vigyázzunk arra is, hogy oktatás közben az egyes ismeret-ágaknak azon részletei is kellőleg érvényesüljenek, a melyekben a kedélyképző elem uralkodó. Minden egyes ismeretkörnek, minden egyes tantárgynak azon részleteit kell kiváló gonddal tárgyalnunk a leányiskolában, a melyek bizonyos vonatkozással vannak a női élet megnemesítésére. Az oktatásnak nem elvezetni kellene a nőt azon világtól, a melyben a legtöbbnek majd le kell élnie éveit, hanem abba bele kellene őket vezetni. A történelemnek tehát minél több oly női alakot kellene és minél tökéletesebben megismertetni a leányiskolákban, a melyek mintául szolgálhatnak nemcsak a fejedelemasszonyoknak és a hatalmas családok leánysarjadékainak, hanem az egyszerű polgári származásu növendékeknek is. A történelmi oktatás körében nem csupán a nagy, világ-rendítő eseményeket kell a leányiskolákban előadni, hanem egyes művelődéstörténeti mozzanatok kapcsában reá kell arra is mutatni, hogy miként hathat még a legegyszerűbb családanya is oda, hogy családjában a jólétet és boldogságot elősegítvén, nemzetének és hazájának megerősítéséhez, hatalmának biztosításához hozzájáruljon, a mennyiben csak az a nemzet az az ország lehet igazán erős és hatalmas, a melynek egyes családjaiban jólét, boldogság tanyázik. Így a természetrajzban, földrajzban és természettanban, valamint a többi tantárgyak körében is különös figyelem fordítandó azon részekre, a melyeknek gyakorlati értékük van és a melyek ennélfogva a növendékleánykákat azzal az élettel hozzák érintkezésbe az oktatás alkalmával, a mely reájok az iskolán túl várakozik.

A gyakorlati irányú oktatás anélkül, hogy az alaki képzést elhanyagolná, előkészít az életre; megismerteti a növendékeket, mindazon dolgok értékével, becsével, a melyek körülöttünk vannak; megtanít arra, hogy mire van az embernek okvetlenül szüksége és mi kell csupán a kényelem kedvéért stb. Ezzel a gyakorlati irányú oktatás helyes mederbe tereli a képzelődő tehetséget; mert hozzá szoktatja az embert ahhoz, hogy először a szükséges, a nélkülözhetlen dolgok megszerzésére irányozza törekvését és csak akkor gondoljon oly dolgokra, a melyek jók is kivánatosak is, de nem nélkülözhetlenek, ha a szükségeseket magának biztosította.

Különösen vigyáznunk kell a helyes kedélyképzést és a tanítás gyakorlatias irányát tekintve arra, hogy növendékeink oly műveket ne olvassanak, a melyek a képzelődő tehetséget, és ezzel a kedélyvilágot megmérgezhetnék. Válogatott műveket és koruknak is megfelelőket adjunk csak növendékeink kezeibe és kérjük tőlük mindig számon azt, hogy mit tartottak meg az olvasottból. Szoktassuk növendékeinket ahhoz, hogy a jó könyveket ne csak egyszer olvassák át, hanem minél többször. Tegyük gúnytárgyává a regényolvasás szenvedélyét. Énekeltessünk szívet nemesítő remek költeményeket és szavaltassuk el ezeket gyakrabban; de e téren is kövessük azt a szabályt: «Keveset de jót, jól!» Értessük meg növendékeinkkel, hogy az igazán szép soha sem lehet unalmas, és hogy minél többször olvasunk vagy mondjunk el valamely remek költeményt, annál nagyobbá válik az az élvezet, a melyet abból meríthetünk épen úgy a miként minél többször énekelünk egy igazán nemes ízléssel írt dalt, annál kedvesebb hatást gyakorolhat az reánk. — A sok olvasás miatt soha se dícsérgessük növendékeinket, sőt figyelmeztessük szüntelen arra őket, hogy a kézimunkával töltött idő mindég haszonnal jár, mig az olvasásra fordított időt sokszor igazán meg kellene siratnunk; mert sok a haszontalan könyv. Sokat el lehetne még arról mondanom, hogy miért kellene és miként lehetne leányiskoláinkban a kedélyképzést kellőleg gondoznunk, ámde azt vélem, hogy eleget tettem arra nézve, hogy kartársaink figyelmét iskolai nevelési rendszerünk ezen hibájára is felhívjam.

Most még arról is kell szólanom, hogy miként hat a minden áron sokat tanítani akaró iskola az *akaraterőre*. Jeleztem már fentebb, hogy az akaraterőre bénítólag hat a test gyönge és beteges volta és itt e helyen csak hivatkoznom kell arra, hogy a mely iskola a sokat-tanítás mellett elhanyagolja a testi nevelést, árt az akaraterőnek is. Megemlítettem az értelmi erők öszhangzatos fejlesztésére vonatkozó részletben továbbá azt, hogy az esetben, ha a tanítás csak a jegybeli emlékező tehetséget gondozza és a többi értelmi erőt elhanyagolja, gyöngítőleg hat az itélő tehetségre és a képzelődő erőre — az akaraterőnek ezen két gyámolára. Most még azt is el kellene mondanom, hogy ha a tanítás nem fejleszti öszhangzatosan a kedély-

világot és nem fordít elegendő figyelmet arra, hogy fejlődjék a lélekben a szép, a jó, az isten iránt való fogékonyságnak aktiv iránya is: úgy műveletlenül marad a jellemnek erőt adó gyökere. Ámde erről a dologról részletesebben nem értekezem, hanem egy két gyakorlati tétellel világosítom meg azt az igazságot, hogy a minden áron sokat tanítani akaró iskola gyöngítőleg hat az akaraterőre, mely ha egyszer az emberben megbénul, nehezen éled újra.

Köztudomású dolog, hogy a *sikertelenségnek* gyakori ismétlődése, bármily téren is csökkenteni és gyöngíteni szokta az emberi lélek akaraterejét. Ugyan hányszor kell csak egy esztendőben is leánynövendékeink nagyobb részének a sikertelenség érzetét átszenvednie? A helytelenül nagy mértéket alkalmazó iskolák a tananyagot rendesen a jeles és kitünő tehetségű növendékek szellemi munkaképességéhez szokták mérni és megfeledkeznek arról, hogy miként az emberek közt általában, úgy a leánynövendékek között is többségben vannak mindig a középszerű tehetségek. Mi ennek a természetes következménye? Nem más mint az, hogy a középszerű tehetségű leánykák megkísérlik az iskola, a tanítók követeléseinek teljesítését; egyik-másik éjjelt is napallá változtató szorgalommal ír tanul, magol, számol, rajzol csakhogy megállhassa helyét a kitünőek, a jelesek mellett. És mit érnek el ezzel? igen gyakran azt, hogy még is minden szüntelen érezniök kell azt, hogy nem tudnak a reájok szabott teendőknek, kötelességeknek megfelelni és mivel aztán ezt még a tanítók is elég érthetőleg tudtukra adják — vagy kimerülve a sikertelen küzdelem miatt a dolognak könyebb oldalát választják és nem is próbálják a küzdelem folytatását, vagy pedig ha erős bennük az önérzet, folytatják azt a kedélyt és erőt bénító munkálkodást, melyet az iskolai nevelési rendszer hibája reájuk mér, míg abban teljesen ki nem merülnek.

Egyébként nem csak a középszerű tehetségek akarat erejét teszi tönkre a sokat tanítani akaró iskola, elbénul még a legjelesebb növendék munkaereje és megszünik még a legkiválóbb tehetségek munkakedve is a testet-lelket túlerőltető iskolai munkásság miatt nem egy esetben. De nem is csuda.

Hisz majdnem minden egyes tanító, úgy gondolkozik a maga-

sabb leányiskolában, hogy az ő tantárgya rendkívül fontos levén, abból sem eleget tanítani, sem eleget tanulni nem lehet. Különösen a kezdő tanítók, nem is gondolva azzal, hogy a leánykáknak más tantárgyakból is kellene tanulniok — nem egyszer oly adagokat mérnek ki növendékeik számára a tanulni valókból vagy a házi feladványokból, hogy maguk is megbánnák a dolgot, ha kiszámítanák, hogy mennyi időt vesz azoknak elvégzése igénybe.

Hogy mennyire sikerül a tanulással való foglalkozáshoz szükséges akaraterőt iskoláinkban tönkretenünk, arról legfényesebb bizonyságot tesz az az általános tapasztalat, a melyet akkor szerezhetünk, ha utána járunk annak, hogy minő könyveket olvasnak iskolából kimaradó polgáriskolai vagy felső népiskolai növendékeink. Hogy azonban nem lesznek növendékeinkből könyvmolyok, ez a legkisebb panaszunk volna; a valódi ok a miért méltán aggódhatunk, abban rejlik, hogy a kiben az akaraterő egyszer bármily irányban elgyöngült, abban ezen gyöngeség más irányban is mutatkozni fog.

Befejezem értekezésemet azon kívánsággal, vajha minél előbb érvényre emelkednék leányiskoláinkban a régiek ezen szabálya: «*Keveset, de jól tanítsunk!*»; mert míg a minden áron sokat és gyorsan tanítás elve uralkodik azokban, addig nem lehet növendékeinknek sem testi nevelésére sem értelmi, kedély- és akaratvilágoknak összhangzatos fejlesztésére a kellő gondot fordítanunk.

Péterfy Sándor.

IPOLYI ARNOLD.

Egy magyar főpapot kisért nem rég örök nyugalomra a nemzet s a ravatala fölött elsírt könnyeivel a nagy hazafi, a fenkölt lelkű főpap, a művészetek barátja s a tudomány hivatott munkása emlékének egyenlő mértékben áldozott. Ipolyi Arnold volt a főpap,— mint tudós, mint hazafi és mint ember egyaránt kimagasló alak, — kinek elvesztése fölött érzett bánatában a nemzetet csak az vigasztalja, hogy erényeinek emléke és alkotásai a nemzet kincse maradt: tettekre buzdítani, tanítani és gyönyörködtetni a késő unokákat.

Nem a mi kicsiny keretünkbe illő, s nem a mi gyönge tollunkra méltó feladat kimutatni, hogy közéletünk e kitűnősége, mily lankadatlan tetterőnek, mily komoly munkásságnak köszönheté ritka tudományosságát; s mily mélyreható elmének, művészi gondosságnak s alapos tanulmányoknak örökbecsű művei sikerét. Mi nem szólhatunk róla, mint hazafiról, ki lélekben és tettekben a magyarság eszméinek áldoz, ki magyar iskolát, magyar művészetet ápol és követel, hogy a művelődés eme nagyhatású eszközeivel a nemzetet a kulturális államok közé emelje, s létét ez által biztosítsa; nem, mi nem szólhatunk arról sem, hogy mit tett, mint egyháznagy, nemesen felfogott feladata megoldására, s mit tett, mit áldozott mint ember, embertársainak javára, vigasztalására.

Ipolyinak ez érdemeit méltányolni a történetírás, a történetíró feladata.* Mi az ő sokoldalú és nagyszabású munkásságának

* Életrajzi adataiból álljanak itt röviden a következők: Ipolyi (Stummer) Arnold 1823-ban Ipoly-Keszin született. Atyja Stummer Ferencz, megyei főszolgabíró volt; édes anyja, Szmrecsányi Arzenia fínom lelkű művelt nő, ki fia nevelését kiváló gonddal vezette, s míg élt, a tudós főpap rajongó tiszteletének és szeretetének tárgya volt. Iskoláit Korponán és Sel-

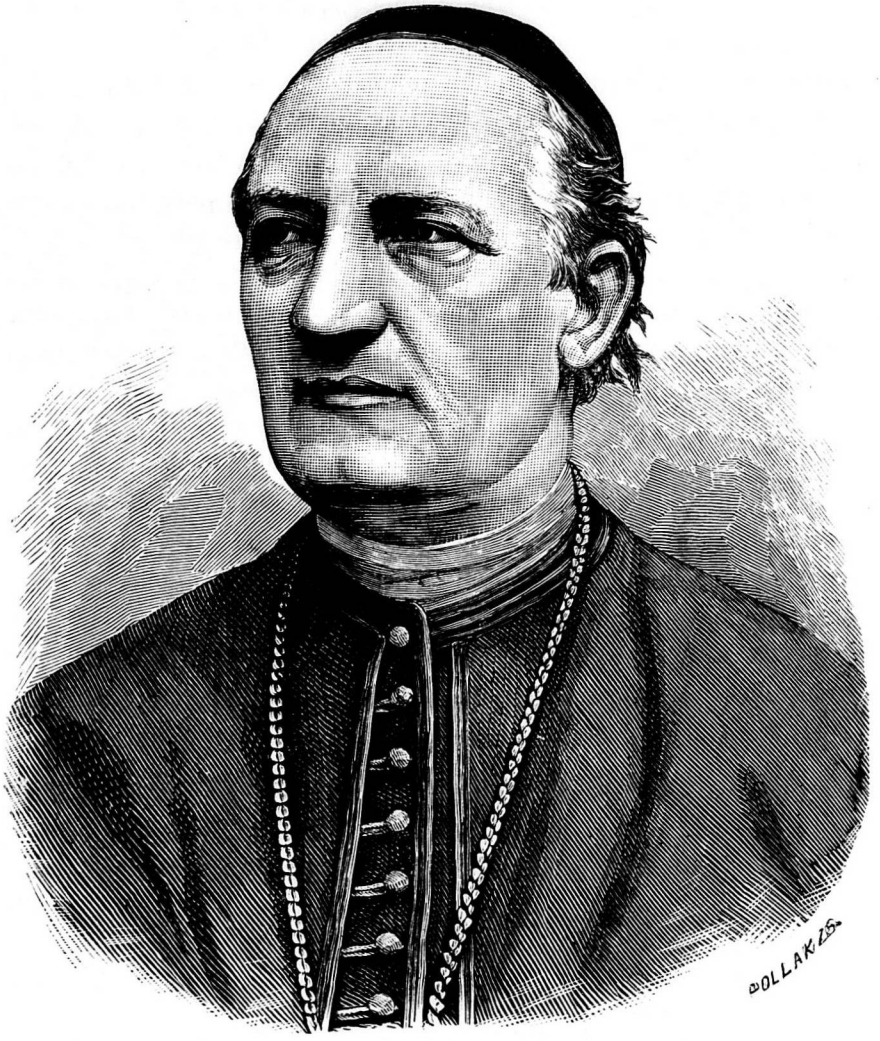

IPOLYI ARNOLD.

csak egy kis töredékére akarunk rámutatni, csak azt a hatást akarjuk kiemelni, melyet az ő nagy szelleme a női munkakör emelésére s ezáltal hazai nőnevelésünkre is tett.

Ipolyi a műtörténet alapos ismerője, a kifejlett ízlésű műbíráló egyházi műkincseinek gyűjtögetése közben fölismerte a múlt századokban készült egyházi ruhák műértékét s összehasonlítva azokat a legutóbbi években kereskedésbe bocsátott vagy egyes egyházaknak ajándékozott miseruhák stilszerűtlen és gyarló kivitelével, észrevette, hogy mennyire hanyatlott és megromlott az ízlés a női munka terén, s felismerte a veszélyt, melyet ez a sokak előtt jelentéktelennek látszó tünemény, nemzetgazdasági és művészeti szempontból tekintve, magában rejt. Nem is maradt közönyös a veszélylyel szemben. Kezdetben csak az egyeseknek társadalmi érintkezés közben adott utasítások, később értékes régi műhímzés gyűjteményének ismételt kiállítása, a régi és népies magyar minták gyűjtésére és másolására való ösztönzés, buzdítás által igyekezett nemesítőleg hatni ez irányban. Majd meg nem elégedve fél munkával és fél eredménynyel, mindjárt beszterczebányai püspöksége elején saját költségén *nőipariskolát* alapít, melyben a műhímzés fejlesztését a régi, főleg magyar motivumokból álló minták fölfrissítését tűzi czélúl.

A nemes alapító szívességéből szerencsés voltam ez iskolát, melynek fővezetője maga Ipolyi volt, láthatni s műérték tekintetében egyedűl álló készítményeiben gyönyörködni. Ipolyi ugyanis ismerte Zirzen Jankának a kézimunka és iparoktatás emelése körül kifejtett törekvéseit s 1875 deczember havában meghívta őt és vele

meczen, majd Pozsonyban s a bécsi Pázmáneumban végezte; 1847-ben szenteltetett pappá, s előbb Pálffy Lipót gróf házánál nevelő, majd Lahorán utóbb Török-Szt.-Miklóson lelkész, 1863-ban egri kanonok, 1869-ben a pesti papnövelde igazgatója lett. Püspökké 1871-ben szenteltetett, s 1885-ig a beszterczebányai egyházmegyét kormányozta. A történelmi társulatnak egyik alapítója s alapítása óta (1867) elnöke, a Szt.-István-társulat alelnöke, a képzőművészi társulat újra alkotója s öt éven át (1880—85) elnöke volt. Ez év julius havában a nagyváradi püspöki székbe emeltetett s Nagyváradon deczember hó 2-án hirtelen, munkája közben érte őt el a halál, megsemmisítvén azokat a reményeket, melyeket az egész nemzet fűzött Ipolyi további munkásságához.

engem is, a beszterczebányai püspöki ipariskola megtekintésére, tanulmányozására. Feledhetetlenül tanúlságos öt napot töltöttünk ekkor Beszterczebányán, nagyobbrészt Ipolyi püspök társaságában. Ő kalauzolt bennünket több ízben a nőipariskola termein keresztül, mutogatva és magyarázva az apáczatanítónők s ifjú tanítványaik munkáit.

Az ipariskolában leginkább egyházi ruhák készítésével foglalkoztak; a legszebb miseruhák, oltárabroszok, kehelykendők és kehelytakarók készültek itt, melyek mintái részben az Ipolyi által gyűjtött régi műemlékek utánzásaiból vétettek, részben az egyházi ruhák stiljének megfelelőleg szép magyar motivumok felhasználásával Ipolyi műértő utasításai szerint művészi gonddal rajzoltattak. Egyházi ruhákon kívül készítettek még a tanulók asztal és ágytakarókat, törülközőket és szőnyegeket, melyek stil és technika tekintetében egyaránt utánzásra méltó darabok voltak.

«Íme — mondá magyarázólag Ipolyi — ez egyszerű munkáslányok mily nagy tőkéket tartanak meg az országnak; eddig az efféle egyházi ruhákat kevés kivétellel mind külföldről hozattuk, tömérdek pénzt adva értök szegény országunk vagyonából a külföldnek. Keresztül lehetne vinni — s erre akarok példát mutatni — hogy a nagy értéket képviselő egyházi hímzéseket mind itthon készítsük. Biztos és jól jövedelmező keresetforrást nyithatnánk így a szegényebb néposztály leányainak.»

«Ezek a fiatal leányok — szólt tovább egy csoport fínomabb hímzéseken dolgozó tót paraszt leányra mutatva — eddig fonással és csipkeveréssel foglalkoztak s heti keresetük szorgalmas 10—12 órai napi munka mellett is alig tett 70—80 krt; most az ipariskolában 2—3 frtot is keresnek egy héten s naponkint csak 8 órát dolgoznak. E mellett az egyházmegye is nyer — mert a beszterczebányai egyházmegye részére dolgoztak — mert olcsó pénzen és stilszerűen készítve kapja meg az azokat a szükséges tárgyakat, melyeket az előtt, ha ízléstelenek voltak is, drágán vásárolt külföldről.»*

* Ipolyi iskolája nem csak az itt készített szép kézimunkákért, hanem más tekintetben is méltó volt a figyelemre. A teljesen tót vidéken terjesztője

«Szeretném — fejezte be a püspök szavait — ha minden püspöki megyében akár az ott úgy is létező nőzárdákban, akár ezektől függetlenül ilyen nőipariskolák keletkeznének; a vidék s ezáltal az ország anyagi jólétének emelésére fontos tényező lehetne egy-egy ilyen ipariskola, mely egyszersmint a női kézimunkák mezején az ízlés terjesztőjévé válnék.»

Ipolyi példájára többek közt az Andrássy-úti tanítónőképezdében is megkisérlették az egyházi ruhák készítését s Rauscher Lajos tervezete szerint készítettek is egy pár kiváló műdarabot, melyeket Haynald Lajos kalocsai érsek vett meg; de mivel az egyháznagyok nem keresték fel az intézetet megrendeléseikkel, ez iparágat az intézet kénytelen volt megszüntetni. Az Ipolyi pártfogása alatt állott beszterczebányai intézet azonban tovább fejlődött, sokaknak adott munkát és kenyeret és sok ízléses munkát produkált. Ez intézet készítményeit állította ki Ipolyi legközelebb Nagyváradon, új székhelyén, példát akarván mutatni Nagyvárad hölgyeinek is a stilszerű kézimunkák készítésére.* Folytatni akarta itt is a nemes munkát, melyet Beszterczebányán megkezdett: meczénása akart lenni itt is a női kézi munkának, terjesztője a művészi iránynak s megteremtője annak az iparágnak, melyet Beszterczebányán olyan szép fejlődésre juttatott.

Hirtelen, váratlanúl bekövetkezett halála e téren is félbeszakította munkáját. Nem hagyhatott hátra befejezett munkát, de eszméit, nemes törekvéseinek példáját itt hagyta nekünk. Lesz-e, ki a drága örökség értékét felfogva, a megkezdett munkát kegyeletes kézzel folytatni akarja; vállalkozik-e főpapjaink közül valaki az Ipolyi által megindított nőiparág tovább fejlesztésére, vagy elcsenevészni engedik, mielőtt kellően megerősödött, mielőtt önállóságra

volt a magyar nyelvnek, a magyar szellemnek. Csak az első elemi osztályba (az ipariskola kapcsolatban állott az elemi iskolával) járó kis leánykák voltak egészen tótok, a második osztályban már törték a magyar nyelvet, s a felsőbbekben már mind magyarúl fecsegtek tanítónőikkel s helyes magyarsággal felelgettek magas rangú előljárójuk nyájas kérdezgetéseire.

* Lásd a «Nemzeti Nőnevelés» ez évi IX. füzetének 413—419. lapjain: «Régi és újabb műhímzések kiállítása Nagyváradon.» Személy Kálmánnétól.

vergődhetett s mielőtt jótevő hatása szélesebb körben érezhető lett volna? Ki tudja! — —

Értékesítsük legalább mi tanítónők, amit tőle tanultunk. Fejlesszük, ápoljuk az iskolában, munkaoktatás közben a magyaros, a művészi stilt. Növeljük ízléses és művészi kivitelű munkanemek tanítása által leányaink munkaerejének értékét! Ez lesz részünkről a legméltóbb tisztelése Ipolyi emlékének.

Sebestyénné Stetina Ilona.

NEVELŐI HATÁS A LEÁNYISKOLA KÖRÉBEN.*

Tárgyamat tapasztalataim szűk köréből merítettem. Érzem gyöngeségemet, tudom, hogy az eszközök, melyekkel rendelkezem, nem állnak arányban a czéllal, mit ez alkalommal kitűztem magam elé; ezért elnézést kérek a tisztelt hallgatóságtól.

Alig képzelek szebb, szentebb feladatot, mint a nevelőét; nem egy ember vagy egy család, hanem egy nemzet boldogsága függ tőle, ha a nevelő helyesen oldotta meg feladatát. S ha ezt kimondhatjuk általában, különös nyomatékkal kell hangsúlyoznunk mindazokra nézve, a kik nőneveléssel foglalkoznak

Lássuk, mit tehet e tekintetben a tanító az iskolában?

Az iskolának kettős feladata van: tanít és nevel. Az előbbit most mellőzöm, mivel tárgyam az utóbbi keretében foglal helyet. Szerintem sokkal nagyobb feladatot oldottunk meg — leánygyermekek neveléséről lévén szó — ha a nevelésben kitűzött czélt értük el. Tagadhatatlan ugyan, hogy az oroszlánrész a családnak jut a nevelésben; azonban nagyon téved a tanító, ha magát a mindenesetre nehezebb, de ép oly fontos kötelességek alól bármily mértékben is fölmenti.

Első sorban ismernünk kell a czélt, melyet a nevelés által el akarunk érni és el lehet érnünk. A nő hivatását a családi körben leli fel; a mily szűk térre szorítkozik munkássága, ép oly fontossággal bír, hogy azoknak a sokoldalú, apró, de épen nem jelentéktelen kötelességeknek megfeleljen. Erre kell irányúlni a nevelésnek is. A családot egy kis államnak tekinthetjük; ez államéletben a munkakör megoszlik; még pedig oly arányban, hogy alig állíthatjuk lelki-

* Felolvastatott a szilágymegyei tanítótestület november 18-án tartott köri gyűlésén.

ismeretességgel, hogy egyik félé, bármily kis mértékben is, a másikét fontosságánál fogva fölülmúlja; a család jólétét, boldogságát csakis úgy biztosíthatjuk, ha a nőt is lelkileg, szellemileg képesítettük hivatása betöltésére.

Az iskola megadja a szellemi képzést; s ez fontos tényező, ha az ifjú lélek fejlesztésénél, gazdagításánál soha a czélt el nem tévesztette s mindig szem előtt tartotta, hogy nőket képez. Mindenesetre a szellemi képzés fő eszköze a tanítás; de ha azt hiszi a tanító, hogy a tanítással már eleget is tett kötelességének, akkor félbenhagyott munkát tekint egésznek. A tapintatos, hivatott tanító, a ki lelke meleg szeretetével csüng az ifjuság javán, s annak boldogságát magáévá bírja tenni, mindig megtalálja az utat is, a mely növendékeinek szívéhez, lelkéhez vezet. Ha fáradsággal s lankadatlan munka által juthat csak ide, a méltó jutalom kárpótolni fogja őt. Megnyílik előtte a gyermeki szív és lélek; a tanító lelki szeme előtt játszik le ezen kis világ minden nevezetesebb mozzanata. A bizalom fűzi őket össze. Íme az út, melyen a tanító sikerrel járhat. A helyzetek — melyek a legjobb alkalmat nyújtják a nevelőnek, hogy üdvös hatását érvényesítse — ilyenkép önmaguktól fognak támadni; s ha a tanító a vezetésére bízott ifjúság lelki életét teljes odaadással, figyelemmel kiséri, annak gondolkozás módja, tettei fogják a legjobb alkalmat nyújtani a nevelői üdvös befolyásnak. Előtte fog állni mind a hibás, mind a helyes, jó irány, melyet növendékei követnek. S itt megint a nevelői tapintatra hivatkozom. Őrizkedjék a tanító a szigorú bíró szerepétől, ki pusztán ítéletét mondja ki a tettes felett. A tanító az iskolában növendékeivel szemben a szerető szülőt, vagy jóakaró, értelmes testvért helyettesíti. Ilyenképen biztosította magának minden körülmények közt a nevelői hatást növendékeivel szemben. Ragadja meg tehát ezeket az alkalmakat, válassza meg a módokat, melyek nevelői működésében látszólag kis, tényleg azonban igen jelentékeny tényezők. Ne csak ismerje növendékeinek lelkületét, de legyen abban a jónak, nemesnek megalkotója fejlesztője.

Egészen fel nem ölelheti az iskola a családi nevelés körét — ép a leánygyermekek nevelésénél nem — de hatalmasan támogat-

hatja csaknem minden ágában. Legtávolabb áll az iskolától a nő munkakörének egy fontos ága: a nőnek háztartási teendői. S vajjon ne lehetne az iskolának ebben semmi része? Minden esetre a család van hivatva e kötelességet a leánygyermekek nevelésében teljesíteni, de azért az iskola sem mentheti fel magát e tekintetben sem teljesen. A tanításban itt-ott, a mennyire lehet, ép e czélból érvényesítjük a gyakorlatiság elvét, azaz a növendékeknek oly ismereteket nyújtunk, melyeket ők későbbi munkálkodásukban, a háztartásban, érvényesíthetnek. Az iskola úgyszólván csak elméleti utasítást adhat. Azonban sokkal többet tehet a tanító, ha e tekintetben is irányadó növendékeinek szelleméletében.

Hadd említsek egy példát. Alig hiszem, hogy — visszaemlékezve iskolás éveinkre — ne találnánk egy közös emlékre, hogy valamely tanítónk nemcsak a rövid iskolaélet alatt, de azontúl is s nem egyszer egy hosszú életen keresztül, mint eszménykép lebeg lelki szemeink előtt. Ő talán régen kilépett az élők sorából, de nyájas, okos, jóakaró szava még fülünkben cseng; szíve jóságát, nemes gondolkozását, tiszta jellemét csak okosságunk gyarapodásával tudjuk megérteni, becsülni. Az ilyen példa sohasem fogja hatását elteveszteni. S ha még számításba veszszük az ábrándos gyermek-, vagy rajongó ifjúkort, hol nem mindig az értelem, ész, hanem az érzelmek vezetik az egyént, meg fogjuk érteni azt a meleg ragaszkodást, magas lelkesültséget, melyet nem egyszer nyílvánit a növendék, különösen a leánynövendék tanítója, nevelője iránt. Használja fel e körülményt a tanító; de helyesen, okosan használja fel! Tekintse ezt alkalmas eszköznek, melylyel növendékeit a jóhoz, széphez és nemeshez juttatja; s az oktatás mellett első sorban arra tanítsa meg növendékeit — maga legyen a példa — hogy nők legyenek.

Az iskola legyen azon szent hajlék, a hol az ifjú lélekben keletkező, fejlődő nemes irányt ápoljuk; s ennek a megteremtője, oltalmazója a tanító. Mondhatnám a családi erényeket — melyek által a nő hivatásszerűen a boldogság megalapitója a családban — a szűkebb körű iskolai életben is megfelelően fejleszthetjük. Néhányról, mint jelentékenyebbekről, röviden megemlékezem.

Már a serdülő leányban ébreszszük fel, ápoljuk és fejleszszük

a munkaszeretetet. A munka iránti hajlamot legtöbben feltaláljuk s ilyenkor a nevelőre csak az vár, hogy azt fokozza s még egy fontos feladat: adjon a növendék munkásságának komoly irányt; mert csak úgy nevelte őt az életnek. Ezt elérte, ha a növendék hajlamát, vágyait — melyek a növendék munkásságánál a vezetők, azonban irányuk téves — korlátozza. A munkásság mindig a czélszerűséggel legyen párosítva; a siker legyen a fáradalmak méltó jutalma. Ilyen vezetés mellett s az értelem párhuzamos fejlődésével eljutottunk oda, hogy a munka nem lesz pusztán valamely kötelességnek gépies teljesítése, hanem oly foglalkozás, melyet szívvel, lélekkel végzünk, s melynek sikere mindig a megelégedés nemes érzelmét kelti fel bennünk. Ilyen vezetés mellett számíthatunk arra, hogy későbbi munkakörében nem fogja annak egyik ágát sem kicsinyleni, unalmasnak találni, vagy talán méltatlannak tartani arra, hogy azt önmaga végezze. Ellenkezőleg a munka nemes foglalkozás, kedves szórakozás lesz, mely a lélek üdeségét, ruganyosságát fentartja.

Nem jelentéktelenebb — különösen hazánk viszonyait tekintetbe véve — a takarékosság szellemének fellesztése sem; s itt ugyancsak tág tere nyílik az iskolának nevelői hatását érvényesíteni. Igen is, kisszerű dolgok azok, melyek az iskolában alkalmat nyújtanak; de annál alkalmasabbak a takarékosság szellemének alapos fejlesztésére — annál megfelelőbbek, hogyha a nő későbbi munkakörében is helyesen alkalmazza azt. Elmondhatjuk, hogy csekély dolgok azok, mik az ő vezetésére, gondozására vannak bízva; de ha felfogja ezen kis dolgok nagy fontosságát, csak akkor várhatjuk a helyes megoldást is. Mert épen ezen kis dolgokban való takarékosság azon nagy tudomány, melyre minden nőt meg kellene tanítani, mert ennek hiánya nem egyszer ásta már alá a család boldogságát, idézte elő annak bukását. A helyesen vezetett takarékossági szellemnek legközelebbi következménye lesz a nemes egyszerűség, melynek méltó keretéül tekinthetjük a rend és tisztaság iránti szeretetet. Képzelhetünk-e ezen tulajdonságok nélkül oly nőt, ki e névre érdemes? S otthont, mely nyájas, kedves képével lelkünket eltölti s a család minden tagjának szeretett hajlékává válik? Az iskola legyen

e tekintetben is mintaszerű, s ezáltal is fejleszsze e tulajdonságokat növendékeiben, mert ezeknek csak úgy lesz az iskola második otthonukká, a rend és tisztaságszeretet igazi sajátjukká, ha ezek kellemes volta lelkükig hat.

Sőt a tanító még tovább is mehet nevelői működésében. Kiváló és sajátságos jellemvonás a nőben a részletező szellem, mely főkép abban nyilvánúl, hogy lelke aprólékos dolgokra, mellékes körülményekre terjeszti ki figyelmét. Ez kölcsönzi a nőnek a tapintatot, a bájt! Ezek azok a tulajdonságok, melyek a női jellemet a férfiétól lényegésen megkülönböztetik, s egyszersmind a női jellemnek legszebb vonásai. Itt megint igen fontos szerepe van a nevelői példának: de elég példát nyújt erre a növendékek egymás közti magaviselete, továbbá tanítójukkal szemben való viselkedésük. Ezer meg ezer fel nem sorolható eset fordúl elő a szűkkörű iskolai életben, melyek a tapintatos tanítónak mind meg annyi alkalmat nyújtanak a női jellem szép, nemes vonásait nemcsak fejleszteni, de akárhányszor megteremteni.

Ne érje be tehát az iskola a tanítással, s a tanító ne csak oktatója, hanem a szó szoros értelmében nevelője is legyen növendékeinek. Az iskola csak így válhatik megbecsülhetetlen tényezőjévé a családi boldogság s a társadalmi jólét megalapításának s a tanító munkája csak így lesz áldásthozó, emléke feledhetetlen!

(Zilah.) Schreiber Kornélia.

A HOLLANDIAI POLGARI LEÁNYISLOLÁK TANANYAGA.

A leideni ötéves tanfolyammal bíró polgári leányiskolának a jelen tanévre kiadott programmja alapján a következőkben van szerencsém közölni a hollandiai polgári leányiskolák tananyagát.

A mi legelső sorban is a *felvételi vizsgálatot* illeti, ennek tárgyait a holland és franczia nyelv, a történelem, a földrajz és a számtan képezik. A holland nyelvből megkívántatik az értelmes és hangsúlyos olvasás; az egyszerű, teljes és bővített mondatok szerkezetének világos ismerete, valamint jártasság a legfőbb nyelvtani szabályokban, különösen pedig a ragozásban és az igék hajtogatásában. A franczia nyelvben olvassa és értse a növendék a könnyebb prózát, tudja a nyelvtan főbb szabályait és a rendes igék hajtogatását. A történelemből legyen jártas az egész hazai történetben el a legújabb korig. A földrajzból ismerje Hollandia földrajzát. Végül a számtanból megkívántatik az egész számokkal való műveletek tudása; valamint némi ismeretek követeltetnek meg a közönséges és tizedes törtekkel való számolásból s a mértanból: a mértékek és súlyok ismerete.

Az ötéves tanfolyam alatt a következő tárgyak taníttatnak: a holland, a franczia, az angol és a német nyelvek; történelem; földrajz; mennyiségtan; természet- és vegytan; növény- és állattan; könyvvezetés; szépírás; szabadkézi rajz; műtörténelem; kézimunka és torna. A tanórák hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken 9—12-ig s délután 2—4-ig tartatnak, míg szerdán és szombaton csak délelőtt 9—12-ig van előadás.

Az egyes tantárgyakból adott heti órák száma összesen 130 s ezek beosztását egy áttekinthető táblázatban ekként állítottam össze:

Tantárgyak	Heti órák száma					
	osztályok					összesen
	I.	II.	III.	IV.	V.	
Holland nyelv	3	3	3	2	2	13
Franczia nyelv	4	3	3	3	3	16
Angol nyelv	—	3	3	4	3	13
Német nyelv	3	3	3	3	3	15
Történelem	3	3	2	2	3	13
Földrajz	2	2	2	2	1	9
Mennyiségtan	3	3	3	2	2	13
Természet- és vegytan	—	—	2	2	2	6
Növény- és élettan	1	1	1	1	1	5
Könyvvezetés	—	—	—	—	1	1
Szépírás	1	—	—	—	—	1
Szabadkézi rajz	2	2	2	2	1	9
Műtörténet	—	—	—	—	1	1
Kézi munka	2	2	1	2	2	9
Torna	2	1	1	1	1	6
Összesen	26	26	26	26	26	130

Az egyes tantárgyakból a következő anyagot tanítják az egyes osztályokban:

A holland nyelvből:

I. oszt.: Beszédrészek; egyszerű és összetett teljes mondatok.

II. « Elemzés. Ismétlése az első osztályban tanultaknak.

III. « Szóképzés. Kibővítése az előző évek anyagának. Olvasása a 19-ik század nevezetesebb iróinak. Irásbeli feladatok.

IV. « Mondattan. Irodalomtörténet. A 19. század elejéről s a 18. századból való írók műveinek olvasása. Irásbeli dolgozatok.

V. « Mondattan. Az irodalomtörténet folytatása s a 17. század íróinak olvasása. Dolgozatok.

A franczia nyelvből:

I. oszt.: Olvasás, beszélgetés. A nyelvtan főbb szabályai. Rendhagyó igék. Gyakorlatok.

II. oszt.: Folytatás és kibővítése az előzőknek. Gyakorlatok.

III. « Mondattan. Gyakorlatok. Feladatok. Az irodalomtörténet rövid áttekintése a 16. századig.

IV. « A syntaxis folytatása. Feladatok. A 16. és 17. század irodalomtörténete.

V. « A nyelvtan ismétlése. Feladatok. Irálytan. A 18. és 19. század irodalomtörténete.

Az angol nyelvből:

II. oszt.: A nyelvtan elemei; olvasási gyakorlatok; fordítások angolból hollandra.

III. « Szóképzés és szóhajlítás. Mondattan elemei. Gyakorlatok. Fordítások angolból hollandra. Könnyebb prózai darabok könyvnélkülözése. Tollbamondás.

IV. « Folytatása s kibővítése az előzőknek. A 19. század irodalomtörténete. Olvasás. Feladatok.

V. « Fordítási gyakorlatok hollandból angolra. Az irodalomtörténet áttekintése. Egyes angol klasszikus és modern művek olvasása. Tollbamondás.

A német nyelvből:

I. oszt.: Olvasási-, beszéd- és írásgyakorlatok. A beszédrészek közül a névelő, a főnév és a melléknév tárgyalása. Tollbamondás.

II. « A többi beszédrészek tárgyalása. Beszéd- és fordítási gyakorlatok. Olvasás. Tollbamondás.

III. « A nyelvtan ismétlése és kibővítése. Szóképzés. Mondattan. Fordítási gyakorlatok. Olvasás.

IV. « Az egész nyelvtan ismétlése. Fordítási gyakorlatok. Feladatok kidolgozása. Irodalomtörténet.

V. « Fordítások. Feladatok. Az irodalomtörténet folytatása.

A történelemből:

I. oszt.: Hazai történet egész 1648-ig. Az ó-kor és a középkor legfőbb eseményeinek ismertetése.

II. « A hazai történet folytatása 1648-tól napjainkig. Az újkor legfőbb eseményei.

III. oszt.: Az ó-kor részletes tárgyalása.
IV. « A középkor részletes ismertetése.
V. « Az új és legújabb kor története.

A földrajzból:

I. oszt.: Hollandia és gyarmatai. Európa földrajza a főbb vonásokban.
II. « Európa földrajza.
III. « Ázsia, Afrika, Ausztrália. Rövid ismétlése Hollandia és gyarmatai földrajzának.
IV. « Amerika. Európa ismétlése.
V. « Mennyiség- és természettani földrajz. Ismétlés. Egyes kiválóbb országok földrajzának részletes tárgyalása.

A mennyiségtanból:

I. oszt.: A négy alapművelet egész- és törtszámokkal. Számok oszthatósága. Legnagyobb közös osztó és legkisebb közös többes. Tizedes törtek. Mértékek és súlyok.
II. « Ismétlése s kibővítése az előzőknek. Egyszerű kamatszámítás. Négy alapművelet az algebrai jegyekkel.
II. « Ismétlések. Első fokú egyenletek. A háromszögek kongruenciája s hasonlósága.
IV. « Két és több ismeretlenű egyenletek. A kör egyszerű tulajdonságai. A körben s a körön kívül levő sokszögek. Az egyszerű alakok területének kiszámítása.
V. « Ismétlése az előzőknek. Hatványozás. Területszámítások.

A természet- és vegytanból:

III. oszt.: Bevezetés. A szilárd testek nyug- és moztana. Cseppfolyós és légnemű testek. A hő.
IV. « Delejesség. Villamosság. A vegytan elemei.
V. « Hangtan. Fénytan.

A növény- és állattanból:

I. oszt.: Nehány ismertebb növény tárgyalása; a különböző szervek ismertetése. Rövid tárgyalása az ember szervezetének. Az emlősök nehány typikus alakjának összehasonlítása.

II. oszt.: Nehány növénycsalád ismertetése. Az állattanból ismétlése az előzőknek. A madárvilág nehány typikus alakjának tárgyalása.

III. « A növények determinálása. Folytatása a madárvilág ismertetésének s a többi állatfajok főbb alakjainak bemutatása.

IV. « Az előzők ismétlése és folytatása. A fűfélék ismertetése. A növény-boncztan elemei. Az állattanból pedig a csontváz nélküli állatok főbb typusainak ismertetése.

V. « A növény-boncztan folytatása s a növény-élettan elemei. Ember-élettan elemei s közegészségtan.

A könyvvezetést csak az V. osztályban tanítják és pedig itt egyszerre az egyszerű és kettős könyvvitelt s kereskedelmi számtant.

A szabadkézi rajzból az I. osztály tanulja a sima ornamentális rajzot a táblára rajzolt minták után; a másolást s mértani testek rajzolását; a II. oszt. folytatja az első osztály gyakorlatait; másol a természet és minták után. Ugyanezt folytatja a III. osztály; a IV. már antik ornamentumokat és szobrokat rajzol agyagminták után míg az V.-ben fősúly fektettetik a távlati rajzra.

A *műtörténetet* s *eszthetikát* megint csak az V. osztály tanulja. Az anyag az építészetre, szobrászatra és festészetre szorítkozik.

A tantárgyak anyagának itt közlött beosztása élénken tünteti fel a holland nevelésnek egészen gyakorlatias irányát, mely mindenből csak annyit kíván adni, a mennyit a gyakorlati élet megkövetel minden a «művelt» névre igényt tartani kívánó nőtől; azokra a tárgyakra s illetve a tárgyak amaz anyagára, mely már inkább a szellemi fényűzéshez tartozik nem nagy súlyt fektet. Innen, hogy a felsőbb osztályokban már csak mindig azt bővíti, a mit az alsóbbakban tanított, hogy *az* hát luxust űzhessen a tudományokkal is, a kinek a fényűzésre pénze van; de a kinek erre nincs, az már a legtöbb tantárgyból a harmadik osztály végéig elég ismeretet kapott. A gyakorlati irány pedig legjobban kitünik a kézimunkatanításból, mely csak az V. osztályban taníttatja a luxus kézimunkákat, addig mindig csak köttet, horgoltat, varrat, foltozni tanít s a szabászatba vezet be. De a közlött tananyag beosztás még egy más tanulságot is ad, nevezetesen, hogy főleg arra kivánnak hatni, hogy a növendékek

mindenek felett jó honleányok legyenek. Ezt a czélt akarja a közoktatási törvényhozás elérni a hazai nyelvnek, a földrajznak és a történelemnek oly beható taníttatásával. Mikor a holland nő aztán ismeri nyelvének minden törvényét, országának minden zugát s nemzete nagy múltjának kiváló eseményeit: akkor aztán képes nevelni azokat a honfiakat, a kiktől nem egyszer hallottam, hogy ma is készek volnának minden pillanatban a tenger gátjait összetörni s országukat víz alá borítni, ha csak egy ellenség is lábát merné földjükre tenni, a mint ezt tették a 80 éves szabadságharcz alatt. S nem szokván meg az iskolában még csak a szellemi fényűzést sem: lesz otthonjában szerény, igénytelen, példányszerűen takarékos nő, háza igaz «üdvös lelke».

Némi összehasonlíthatás kedvéért talán nem lesz érdektelen még közölnöm, hogy abban az iskolában, melynek értesítője épen előttem van, az egyes osztályokban használt könyvek mennyibe kerülnek. Az első osztály könyvei 10 frt 90 krt tesznek ki, a második osztályéi 9 frt 40 krt, a III-ikéi 19 frt 75 krt, a IV-ikéi 14 frt 45 s az V-ikéi 6 frt 75 krt hollandus értékben. S hogy mennyire elismeri a hollandus a tanítónőknek a nőnevelésre a férfi tanítóknál sokkal alkalmasabb voltát, mutatja az, hogy a míg az iskolában 10 tanítónő működik, addig tanító csak kettő van alkalmazva, egy a mennyiségtanra s egy a természet- és vegytanra, ezen a női kedélyvilágtól idegenebb két tárgyra. Hazai nőnevelésünknek is oda kell törekednie, hogy mielőbb minél képzettebb s a nőiesség tiszta, romlatlan jellemével és kedélyvilágával bíró nőket alkalmazzon a polgári leányiskolákban is, hogy ezeknek kezéből a tudományt is úgy nyerhesse az ifjú nőnemzedék, a mint az a szíven megy keresztül, mert így lesz csak képes a tudomány a *tudás* mellett *szívet* is nemesíteni. Minden embernek ugyan, de főleg és legelső sorban, a nőnek van szüksége *nemes szívre*. A «miért?»-et a kedves olvasóra bízom.

Kenessey Béla

A REJTVÉNYEK MÓDSZERES TÁRGYALÁSA.

Engedjék meg t. olvasóim, hogy a közelgő új év alkalmával, egy számrejtvénynyel kezdjem meg czikkemet: Micsoda szám az, mely olyan négy számjegyből áll, melyek közül az első baloldali számjegy az egység, az első és negyedik számjegy együttvéve adja a második vagy a harmadik számjegyet, mely két számjegy egymással egyenlő; végűl pedig mind a négy szám együttvéve egyenlő 24-el?

Ezen rejtvény nem nagyon szellemes, talán nem is jó; de nagyon időszerű és *új*, mert alig akadt meg valaki, a ki ezen számot rejtvény tárgyává tette volna, hacsak Kr. e. 1887-ben nem jutott valaki azon ötletre; de ez lehetetlen, mert az arab számjegyeket és azok helyértékét akkor még nem ismerték.

Azonban ha ez a rejtvény új is, a rejtvény maga már régóta ismeretes. A legtöbb népek irodalmában hely jutott a rejtvények számára. Ismeretes pl. a bibliai Sámsonnak azon rejtvénye, melyet egy lakoma alkalmával a filiszteusoknak megfejtés végett feladott: «Az evő állatból étel jöve ki, és az erősből édesség jöve ki.» (Lásd: Birák könyve XIV. fej. 140.)

Nem kevésbbé ismeretes a következő rejtvény, melynek megfejtése által Oedipus a maga és családja szerencsétlenségére Thebæ királyává lett. A Sphinx ugyanis így szólt hozzá: «Nevezd meg azon állatot, mely reggel négy, délben két és este három lábon jár?

Leginkább az ókornak szellemileg képzett és műveltebb népei, u. m. az indusok, khinaiak, zsidók és arabok voltak azok, kik a rejtvényeket a bennök foglalt élcz miatt kedvelték. Nem ritkán megtörtént, hogy koldusok, kik a rejtvényeket megfejtették, herczegnők férjei lettek, gonosztevők pedig kegyelmet nyertek. A középkorban

leginkább az arabok és németek ápolták a rejtvényeket; különösen regényekben, mulatságokban, lakomáknál nagy szerepet játszottak azok. Az utolsó században nagyobb gonddal művelik a rejtvényt és valóban csodálatos, hogy az utóbbi időben mennyi és mily különféle alakban fejlődött az ki. Hiszen csak olvassuk át a most megjelenő képes folyóiratokat és ifjusági lapokat és örömmel fogjuk elismerni, hogy a rejtvény-irodalom is rendkívül előrehaladt.

Szép, szellemes, élczes rejtvényekre díjakat tűznek ki, és azon olvasókat, akik a közölt rejtvényeket helyesen megfejtik, szintén díjakban részesítik. A rejtvényt beküldők és megfejtők névjegyzékéből arra is lehet következtetni, hogy a képes lapok e rovata igen nagy népszerűségnek örvend. Helyesnek tartjuk, hogy az iskolai olvasókönyvek a rejtvényeknek is engednek helyet a többi olvasmányok között és hogy a tanítók a rejtvényeket a tanítványokkal meg is fejtetik, még pedig a következő okoknál fogva:

1. Mindenekelőtt a rejtvény nemcsak a felnőtteknek, hanem a kisebb gyermekeknek is mulattató érdekes tárgyul szolgál. A titokzatos, az ismeretlen, az eldugott, az elrejtett a gyermekekre különös ingerlő hatással bir, és az iskolai komoly életet némelykor nagyon is üdvös tréfával felvidítani.

2. Az iskolának hatásköréhez tartozik az irodalomnak ezen ága iránt is felébreszteni az érzéket s érdeklődést kelteni, mert az sok szellemi élvezetnek válik forrásává. Olyanok pedig, kik a rejtvény iránt nem érdeklődnek, egy szellemi élvezettel szegényebbek. A tapasztalás tanít arra, hogy a rejtvények iránt való közönyösség sokszor az egyoldalú nevelés, az értelmi kiképzés elhanyagolásának tulajdonítható.

3. A rejtvény kitünő eszközül szolgál a gondolkodás, fogalomképzés, képzettársitás, összehasonlítás és megkülönböztetés, következtetés gyakorlására, mert a rejtvényben megvannak a jelek a megfejtendő tárgyfogalomhoz, a megtalálandó szónak alkotó részei, vagy a megfejtendő tárgyhoz hasonló dolgok, és a tartalomból, némelykor a fogalom terjedelméből kell a fogalom nevét kitalálni.

4. A rejtvény különösen alkalmas az élczesség és éleselműség gyakorlására; mert egy valóban jó rejtvényben a jelek gyakran

éles ellentétben vannak egymással; gyakran a legjelentéktelenebb tulajdonság segítségül szolgál a rejtvény megfejtéséhez.

A mi már most a rejtvény *módszeres megválasztását* illeti, annak: 1. alkalmazkodnia kell a tanulók korához és képzettségi fokához. Hat-hét éves gyermek még nem tanusít nagy érdeklődést a rejtvény iránt; 2. a rejtvény megválasztásánál a könnyebbről térjünk át a nehezebbre, a konkrétből az abstraktra. Elvont fogalmú rejtvények bizonyára sokkal nehezebben fejthetők meg, mint olyanok, melyek konkrét fogalmakat adnak fel megfejtés végett. A rejtvények ne legyenek nagyon könnyűek, ne is igen nehezek; csak annyi jelt tartalmazhatnak, a mennyi a fogalom vagy szó feltalálására szükséges; 3. végre úgy válaszszuk meg a rejtvény tárgyát, hogy minden tantárgygyal és olvasási anyaggal összekapcsolható legyen. A mi a rejtvény *módszeres tárgyalását* illeti, ennek módszere függ a tanulók képzettségi fokától, a rejtvények minőségétől, tartalmától és alakjától.

a) *Az első vagyis alsó fokon* a következőket bátorkodom ajánlani: A tanító mondjon el a gyermekeknek egy mesét, a mely több találós kérdést vagy rejtvényt foglal magában ezek megfejtésével együtt; ez által a gyermekeknek a rejtvények iránt való érzéke fölébred, vagy pedig azt is teheti a tanár, hogy a megbeszélendő, különben a gyermekek előtt ismeretes dolgot rejtvény alakjába burkolja, de úgy, hogy a gyermekek minden nehézség nélkül megfejthessék, s azután szólítsa őket fel, hogy bizonyítsák be, vajjon a megadott jelek valóban ráillenek-e a megfejtett szóra. Az óra leírásánál a tanító a következő rejtvényt adhatja fel:

Járni tud, de nincsen lába,
Egy tappot sem lép hiába.
Szüntelen az időt méri
S minden perczét számba kéri;
Az éjt a nappal összeadja,
És huszonnégy részre szabja.

Nézzük csak, hogy ez igaz és helyes-e. Mi az első jel? Lehet ezen jelt az óráról mondani? Mi a második, és mi a harmadik jel? Az óra mindig, nappal is éjjel is mutatja az időt, azaz mutatja hány óra van. Mi a negyedik jel? helyes-e ezen jel? Mi az ötödik jel? Ki

tudja már mi lehet ez? Csak délelőtti 10 óra látható az óralapon; éjjel nem lehet-e látni, hogy az óra tizet mutat. Tizenkét óra nappal és tizenkét óra éjjel összesen mennyi? A hatodik jel szintén az órára vonatkozik. Mi tehát az, a miről ezen vers szól? *Az óra.* Jól van, aki keres, az *talál.* Ez találós mese volt. De nem tudtuk azonnal, hogy az óráról van szó, mert ez a fogalom a versben el volt *rejtve;* azért az ilyen verset *rejtvénynek* is nevezzük. A gyermekek azután házi dolgozatul felkapják a rejtvény leírását és könyvnélkül való megtanulását.

b) *A középső fokon* a rejtvényt már olvassuk; ekkor az egyes fogalmakat, a mennyire lehet, szemlélhetőleg meg kell magyarázni, az egyes jeleket kikérdezni, és azután azon tárgyakat, szókat kell megneveztetni, a melyekre a jel ráillik, s végtére vizsgáltatni kell, vajjon a 2-ik, 3-ik jel is ráillik-e a föntnevezett tárgyakra, vagy szókra.

Mégkérdezzük, hogy mely tárgyakat kell elhagynunk a miatt, hogy csak egy-két jegy illik rájuk és melyikről mondható ki mindegyik jel? A tanítónak tudnia kell, hogy a rejtvény csak egy tárgynak a leírása, egy szónak körülírása, hogy a rejtvényben csak egy fogalom tartalma foglaltatik, és hogy a tartalom növekedésével a fogalom köre kisebbedik. Pl. A czikkünk élén feladatott számrejtvény nagyon sok szám megnevezését engedi meg; de azon jel, hogy a szám 4 számjegyből álljon, a fogalom terjedelmét már korlátozza, mert csak 10,000 szám van, mely négy számjegyből áll. Ha még azon tulajdonságot is hozzá csatoljuk, hogy a baloldali első számjegy az egység legyen, akkor ismét csökken a fogalmak száma, mert csak 1000 szám felel meg ezen követelménynek. Ha pedig még azt is követeljük, hogy ezen szám első és utolsó számjegyének összege legyen egyenlő a másodikkal és egyszersmind a harmadikkal, akkor még mindig 9 számot kell felsorolni. Ha végül azt is felteszszük, hogy ezen szám 4 számjegyének összege 24-gyel legyen egyenlő: akkor csak *egy szám* létezik, mely ezen négy tulajdonsággal bir t. i. *1887.* Ebből látható, hogy a tulajdonságok szaporodásával a tárgyak száma mindig kisebbedik. A tanító a tárgyalás elején fejtegető kérdéseket alkalmaz, és először magasabb fogalmat hoz fel, aztán

néhány szétválasztó kérdést tesz, úgy hogy a tanulók szétválasztó feleleteket adnak és már alsóbb mellé rendelt fogalmakat neveznek el.

«Sok ezren vagyunk megannyi testvérek,
Ég alatt lakásunk nagy róna, térséges;
Egész seregünknek egyenlő ruhája,
Ifjuságunkban zöld, vénségünkben sárga.
Ha már megkonyultak elaggott agyaink,
Mind lekaszabolnak ádázó uraink.»

Nevezzetek nekem tárgyakat, melyek ezrével laknak az ég alatt a nagy síkságon. Rovarok, pillangók, fák, füvek. Egész seregnek egyenlő ruhája; ki, mi lehet ez? De ifjuságukban zöldek, vénségükben sárgák. Kiről, miről lehet ezt mondani? Ez lehetne a fű, de lehetne pillangó is, mely mint hernyó zöld, mint pillangó sárga. Lehet a pillangókról mondani, hogy megkonyultak elaggott agyaik, és hogy ádáz uraik lekaszálják?

Ezt csak a fűvekről t. i. a gabnafüvekről lehet mondani. A gabnafüvek fejét, főképen ha sárga, hogyan nevezzük? Kalászoknak. Hány kalász van a mezőn? Május hóban miféle színük van a kalászoknak? Mit tartalmaznak a kalászok? Ha a kalászok telve vannak, hogyan állanak akkor? Mi tehát az, a miről ezen rejtvény szól? sat.

c) *A felsőbb fokon* a rejtvény tárgyalásánál következő mozzanatok veendők tekintetbe: 1. olvastatás, 2. tárgyleírás, 3. jelek felsorolása, 4. kérdések a kitalálandó szóra vonatkozólag, 5. felsorolása mindazon fogalmaknak, melyek a felsorolt jelekkel birnak, 6. indokolás, 7. kizárása mindazon fogalmaknak, melyek csak néhány felsorolt jellel birnak, 8. a rejtvény megfejtése, a tárgy vagy a szó megnevezése és a bebizonyítás, 9. az olvasott rejtvény megbirálása nemére, tartalmára és alakjára nézve (szó-, szótag-, betű-, koczka-, tok-, szám-, gyémánt-, képrejtvény stb.), 10. feladványok, t. i. *előszóbeliek* (könyvnélkül való felmondás, a megfejtés helyességének bebizonyítása), és *irásbelieh* (a tartalom felsorolása, gondolatmenet, irásbeli indoklás, egy hasonló rejtvény készítendő, egy rejtvényhoz egy alkalmas elbeszélés vagy levél irandó, nyelvtani és helyesirási gyakorlatok).

Ezen feladványok között az a legnehezebb, mikor egy rejtvény-

hez alkalmas elbeszélést iratunk, mert ez már a tanulók öntevékenységét, alkotási tehetségét veszi igénybe. De itt is czélt fogunk érni, ha módszeresen járunk el, és ha fokonkint a könnyebb gyakorlatról a nehezebbre, az utánzásról az önkéntes reprodukczióra, és végül az önálló produkczióra térünk át. Olvastassunk a gyermekekkel oly rejtvényeket, melyek alakra nézve különbözők, de ugyanazon tárgyról szólnak, azután tárgyaljunk oly rejtvényt, mely pl. az esztendő körülírása. (Lásd: Gáspár olv.) A gyermekek látják, hogy itt a rejtvény szerzője az esztendőt egy kocsival hasonlítja össze, melynek négy kereke van sat. Fejlesztő kérdések által a tanító a gyermekeket azon belátásra vezetheti, hogy az esztendőt egy fával, ennnek ágai a héttel, a minden ágon lévő fészkekben fekvő hét tojás a hét nappal hasonlíthatók össze, és a tanulók képesek lesznek ezen utasítás szerint egy új rejtvényt is készíteni. Vagy: a tanító felhasználhatná az esztendőnek és négy évszaknak leírásanál a következő összehasonlítást: az esztendő összehasonlítható egy úrral, a ki négy művészt foglalkoztat; u. m. a *festőt*, a ki egyszersmind zenész s a ki a virányt zöldre festi, és a madarak éneke által a természetet felvidítja, másodszor a *kertészt*, a ki a virágokat ápolja, harmadszor *erdészt*, a ki szarvasokra, nyulakra, rókákra vadász, végre *építészt*, a ki a fagy segélyével a folyókat hidakká alakítja át. A gyermekek utóbb abba a helyzetbe jutnak, hogy az esztendőről maguk is irhatnak egy új rejtvényt. Ha pl. a tanulók az e czikk elején idézett számrejtvényt már megfejtették; akkor a tanító fejlesztő kérdések által elérheti, hogy a tanulók ugyanazon számról a következő új rejtvényt szerkeszthetik: «Micsoda szám az, mely négy számjegyből áll, a baloldalon álló első számjegy az egység, a négy számjegy összege 24 és az egész szám 17 által osztható?» Az ifjuság élénk képzelő tehetsége még több hasonlóságot fog feltalálni az esztendőről, és a tanító bámulatára a tanulók egy tárgyról több rejtvényt is fognak szerkeszteni, mi által kedélyök fölvidul, élczök élesittetik, és öntevékenységök erősödik. És midőn ezen gyakorlatot a t. tanítóknak az új év alkalmával ajánlom, czikkemet azon kivánattal fejezem be: Boldog új évet!

Léderer Ábrahám.

IRODALOM.

Ifjúsági irodalmunk nehány újabb terméke.

Jön a karácsony, jön az újév! Nagy szerepe jut ilyenkor a gyermekek számára való meglepések közt a képes könyveknek és ifjúsági iratoknak. Az ajándékozók között ott lesz bizonyosan nem egy olvasóink közűl is; közülök többekhez bizonyára tanácsért fordúlnak a szülők, a rokonok, hogy ajánljanak valami jó könyvet ez alkalomra. Azt hiszszük tehát, kedves kötelességet teljesítünk, ha a karácsonyi könyvpiacz újabb és legújabb termékei közül legalább nehányat tájékoztatásúl, röviden megismertetünk itt olvasóinkkal. S ha jelen tájékoztatásunk az idénre talán már későn érkeznék is, később is hasznát vehetik azok, a kik ifjúsági irodalmunk iránt nevelői szempontból érdeklődnek.

Általában tekintve az újabb termelést e téren, azt épen nem mondhatjuk *mennyiségileg* szegénynek. A vagyonosodás haladásához, s az olvasó közönség növekedéséhez mérten talán kelletinél nagyobb a produkczió. Csakhogy a belértéket tekintve s pedagógiai mértéket alkalmazva, azt kell róla mondanunk, — tisztelet, becsület a csekély számú kivételnek, — hogy: «Adtál Uram áldást, de nincs köszönet benne!»

Mert megvallva az igazat, nálunk még nem annyira az írói ambiczió, mint inkább a könyvárusi vállalkozás fejleszti az ifjúsági irodalmat. Ha igaz az, hogy gyermekeknek s az ifjuságnak nevelői szempontból tekintve a legjobbat kell adni: akkor ebből önként következik, hogy a nemzet elsőrangú írói és tudósai vannak arra hivatva, hogy az ifjúságot szellemi táplálékkal ellássák. Csak ily tudós képes, ismereteinek bő tárházából kiválogatni s a gyermek lelke előtt kézzel foghatólag feltüntetni a legszükségesebb tudnivalókat; csak nagy író képes kifogástalan, remek művet adni a gyermekeknek. Mi még távol vagyunk ez ideális czéltól; pedig tanulhatnánk a nyugati mívelt nemzetektől, melyek e felé a czél felé törekesznek. Vagy ha nálunk a klasszikus íróknak még nincs idejök arra, hogy a nemzet legdrágább kincsét, a serdülő nemzedéket, gondozzák, legalább

azok, a kik tényleg e czélból kezükbe veszik a tollat, nagyobb gonddal s több lelkiismeretességgel járnának el e fontos tisztökben! Vajha az avatott s magasabb szempontnak hódoló kritika, mely irodalmunk egyéb ágaiban olykor-olykor mégis csak szemlét tart s hallatja részrehajlatlan ítéletét, erre a térre is ráfordítaná már egyszer figyelmét, hogy különválasztaná a szemet a konkolytól, jóakaratú tanácsokat osztogatna s helyes irányelveket tűzne ki!

A mi ifjúsági irodalmunkra még most is ráillik az a vád, melyet Fáy András ezelőtt harmincz évvel hangoztatott, hogy az nagyobbrészt idegen termékek fordításaiból áll. Pedig ily úton világpolgárokat nevelhetünk ugyan, de a nemzeti érzés ápolására, erősítésére hatást nem gyakorolhatunk. Aztán, ha legalább azok a fordítások is nem pusztán szórólszóra áttételek, hanem a mi viszonyainkhoz alakított átdolgozások lennének! Vagy, hogy még lejebb szállítsuk kívánatainkat, legalább lennének ezek a fordítások műgonddal készült, talpraesett átfordítások s ne lelketlen, elhamarkodott áttételek, melyekben az olvasó minden lapon idegen szavakba, kifejezésekbe ütközik, érthetetlenségeken akad föl, s az ép nyelvérzéket kificzamító idegenszerűségeken botránkozik meg!

Bár ez az ítélet ifjúsági irodalmunk sok termékére még nem is elég szigorú: másrészt igazságtalanok volnánk, ha ezt erre az irodalmi ágra *általában* alkalmaznók. Ha méltányosak akarunk lenni, nem hallgathatjuk el, hogy megindult már nálunk e téren, bár aránylag igen csekély mértékben, a helyes irányú kezdeményezés. Igy mindenekelőtt az Orsz. Középiskolai Tanár-Egyesület e nemű kiadványai már a helyesebb irányt jelölik. Ide számíthatók pl. *Győry Vilmos*, *Remellay Gusztáv*, *Tóth József*, *Mayer Miksa*, *Bánfi János*, *Radó Vilmos*, *Könyves Tóth Kálmán*, *P. Szathmáry Károly* eredeti, vagy átdolgozott, vagy jobban fordított ifjúsági olvasmányai; egy pár idetartozó válogatott szemelvényes-gyűjtemény *Jókai Mór* munkáiból, a Franklin-Társulat által kiadott «*Történelmi Könyvtár*» nehány darabja; a «*Kis Lap*» évfolyamai; a *Dolinay Gyula* által szerkesztett «Történelmi Arczképcsarnok». A verses olvasmányok között *Gyulai Pálnak* még különgyűjteményben meg nem jelent gyermekversei; *Fekete Mihálynak* még szinte össze nem gyűjtött ilynemű versei; *Pósa Lajos*, *Eötvös Károly Lajos*, *Bezerédj Amália* gyermekkönyvei; a *Szász Károly* és *Vargha Gyula* által részben írt, részben átdolgozott s a Franklin-Társulatnál kitűnő illusztrácziókkal megjelent két szép verseskönyv: a «Gyermekélet» és a «Jó gyermekek könyve».

Ennyit röviden a szövegről. De érintenünk kell legalább pár szóval

az e fajta könyvek képeit, illusztrációit is. Ezek a legnagyobbrészt külföldi műtermékek; átkölcsönzött vagy utánna rajzolt anyalapok lenyomatai, s így a magyar gyermektől idegen életviszonyok, formák visszatükröztetői. Festőművészetünk s talán sokszorozó műintézeteink is megbírnák már az itthon készült illusztrálást, de a nyugati művelt nemzetekéhez aránylag csekély olvasóközönségünk nem bírná megfizetni a műértékkel bíró illusztrálás költségeit. Ne is erőlködjünk tehát ebben versenyezni a nagy olvasó közönségű irodalmakkal. Az idegen tárgyú, fordított munkákhoz ám vegyük át az idegen művészi illusztrációt, de a hazai termékeket vagy a hazai viszonyokhoz átalakított olvasmányokat ne rontsuk el oda nem illő rajzokkal. Hány képeskönyvünk van olyan, a melyben a magyar gyermek olvas pl. a pásztorokról, s oda van rajzolva mellé egy tarka kép, mely tyroli vagy svájczi pásztort ábrázol; vagy a képes Abc-ben szó van a *K* betűnél a katonáról, s ott ékeskedik egy német egyenruhás, pickelhaubés vitéz! Inkább semmi illusztrációt, mint ilyent; mert az ilyen «Orbis Pictus», kivált kis gyermekeknél nem hogy tisztázná, sőt teljesen összezavarja a fogalmakat. Inkább kevesebb képeskönyvet tehát, inkább egyszerűbb, de lehetőleg eredeti rajzokkal, ezt kivánná a pedagógia és a nemzeti szellem; de az üzleti érdekek a legtöbbször törülik ezt a kivánalmat.

De térjünk már e jó hosszú, ámbár talán nem fölösleges bevezetés után tulajdonkép kitűzött tárgyunkra. Nehány újabb ifjúsági könyet akarunk bemutatni.

I. **Gyermekversek,** *írta Pósa Lajos. Bloch Gyula eredeti rajzaival.* Szeged, 1886. 160 lap. Ára csinos vászonkötésben 2 frt.

A legnagyobb magyar alföldi város könyvpiacza adhatna-é mást, mint igazi magyarszellemű terméket? Pósa könyve csakugyan ilyen. Népies nyelven, népmeséink, és gyermekversikéink hangján előadott 51 kis költeményt tartalmaz e kötet. A műfajt tekintve leginkább elbeszélések, életképek, egyéb leirások és gyermekjátékok ezek. A költő annyira beleélte magát népi gyermekköltészetünkbe s a magyar gyermekéletbe, hogy a felnőtt olvasót e költeményei némelyikével azon csalódásba ejti, mintha ezek gyermekkorabeli régi ismerősei volnának. Pedig tartalmukat legnagyobbrészt Pósa invenciója alkotta meg, csak az előadásmód, a kifejezések a régi ismerősök. Legnagyobb részükben megvan a szívnemesítő irányzat; némelyikök egyszerűen mulattatásra szánt. Kár, hogy az elbeszélések közt néhánynak meséje nagyon tartalmatlan (A kis peneczilus, Az anya és leánya), másiké képtelen (Mocskos Pali), másiké lélektanilag téves (A kis Peti),

egyé a gyermeknek nem való érzelgős (Juliska karácsonyfája) vagy nem neki való elégikus (Öreg koldús-asszony). — Összehasonlítva e kötetet Pósának két évvel ezelőtt megjelent «Dalok, Regék az ifjúság számára» című könyvével: a technikát illetőleg itt haladást találunk, de a tartalmat tekintve némi visszaesést. Amott több a költői ihlet, az üde frisesség, emitt kimagaslóbb vonás inkább a népköltészeti reminisczenzia. Mindamellett e kötet nyeresége gyermekirodalmunknak. Illusztrácziói is eredetiek és magyarosak. A gyermekeknek becses ajándék, tanítóknak kivált kisdedóvóknak, igen jól használható versgyűjtemény, olvasókönyvszerkesztőknek jó forrásmunka lesz ez a könyv. Egy olcsóbb kiadás bizonyára csak elómozdítaná kelendőségét.

II. **Utazások és Vadászkalandok.** Elbeszélések az állatvilágból. Összeállította *Paul Bert*; fordította Dr. *Simonyi Jenő*. Budapest, 1886. Kiadja az Eggenberger-féle könyvkereskedés. Ara kötve 1 frt 50 kr.

Ez is jó könyv; s azt hiszem, a jelen évi könyvpiacz egyik legolvasottabb darabja lesz. Egy nagy franczia tudós s államférfiú, a nemrég Tonkingban elhalt *Paul Bert*, állította össze szerencsés kézzel a leghiresebb utazók elbeszéléseiből. Az öt világrész nevezetesebb állatait látja itt a gyermek, mindeniket a környező természeti viszonyok közt. Az élénk elbeszélések elmondják neki, hogyan él az az állat, hogyan fogják el a vadászok, s aztán hogy használja fel az ember. Állattant, s földrajzot tanul e könyvből a gyermek, nem a tudomány, hanem az élet rendszerében; s épen ez gyakorolja rája a legvonzóbb hatást. A szöveget kisérő felvilágosító képek csinosak és szemléltetők. A fordítást Dr. Simonyi Jenő gonddal végezte, benne magyaros zamatra törekedett s alig hagyott benne egy-egy idegenszerűséget. (A szalonnát nem «felolvasztják», hanem kisütik; a fóka nem «halakból», hanem hallal él.)

III. **Gyermekmesék.** *A Grimm testvérek után Halász Ignácz.* Budapest. Eggenbergerféle könyvkereskedés. 1887. Ára képes borítékba kötve 1 frt 50 kr; díszes angol vászonkötésben 2 frt 40 kr.

Igen diszes kiállítású és becses beltartalommal biró meséskönyv. E mesék a német népszellem alkotásai ugyan, de átültetésüket csak nyereségnek tarthatjuk. Részben úgy is megvannak ezek már, akár átkölcsönzés, akár a népszellem mindenütt közös alkotása következtében, a magyar nép mesevilágában is. A természet élénk szemlélete és szeretete sugárzik ez egyszerű mesékből, a gyermekek kedélye bő táplálékot nyer bennök; erkölcsi tanulságaik meg helyes életelveket csöpögtetnek észrevétlenül lelkükbe. A mesék mindegyikéhez kisebb, némelyikéhez egész lapnyi

nagyobb illusztrácziók vannak adva, s ezek oly művészi kivitelűek, hogy hozzájuk hasonlókat ritkán találunk ifjúsági könyveinkben. Az alakok, a mesevilágnak megfelelőleg, nem reális vonásokkal, hanem bizonyos naiv felfogással vannak megrajzolva; de azért a kép a rajz tökéletességét s az alakok csoportosítását illetőleg még is művészi, s a gyermekek műérzékének fejlesztésére a legjótékonyabb hatást fogja gyakorolni.

Ezen rajzokat eredetileg a hires angol illusztráló-nő, *Walter-Crane*, készítette a Grimm meséinek angol kiadásához; majd egy német kiadó is ezekkel díszítette föl e meséket, s ettől szerezték meg a cliché-ket a magyar kiadók. Csak így érthető, hogy az illusztrált magyar kiadás aránylag olcsó áron adható; holott e rajzok készítésére mesés összeget kapott eredetileg az angol illusztráló.

A fordító igyekezett a magyar népmesék nyelvén szólani, s e törekvését teljes siker koronázná, ha itt-ott kiáltó idegenszerűségek nem tarkítanák az alapjában jó fordítást, s nem sértenék e mesék olvasásába élvezettel mélyedők nyelvérzékét.

IV. **Gróf Teleki Blanka életrajza.** *Lővey Klára* jegyzetei után írta *I. Szathmáry Károly.* Gr. Teleki Blanka sajátkezű rajzaival. Budapest. Révai testvérek kiadása. 152 lap. Ára keménykötésben 2 frt: díszkötésben 2 frt 50 kr.

Hazai tárgyú s elég gondos stilussal írt ifjusági olvasmány. Egy a közel multban szerepelt derék magyar nő élettörténetét adja elő. Az ifjú főrangú nő szerelmi csalódás miatt örökre bezárta szívét ez érzelem előtt, s minthogy a családanyai szép tiszt betöltésére nem számított, tettre vágyó nemes lelke más téren keresett tevékenységet. Nem kisebb feladatot tűzött ki maga elé, mint a századunk közepe előtt még annyira idegen szellemű *magyar előkelő nőviláq megmagyarosítását.* Anyai nagynénjének, a hazai kisdedóvás megalapítójának, Brunswick Teréziának társaságában külföldre utazott, hogy a nőnevelő intézeteket tanulmányozza. 1846-ban megnyitotta Pesten leánynevelőintézetét, melyben többek között Vasvári Pál, Hanák, Argai, Thern Károly tanítottak, s mely a grófnő felső, és Lővey Klára közvetetlen felügyelete alatt állott. A főrangú családok eleinte idegenkedtek az intézettől, de csakhamar többen küldték ide közülök leányaikat neveltetni. 1848 végén, midőn Windischgrätz a fővároshoz közeledett, az intézet feloszlott s többé nem is kelt életre. Teleki Blanka Debreczenbe, majd Szegedre követte a kormányt; időközben az erdélyi, akkor már elhagyott csatatéreken járt, hogy Vasvári Pál sorsáról, kinek ottani elestét beszélte a bizonytalan hír, s a ki ott tényleg el is esett, biztosabb tudo-

mást szerezzen. — A szabadságharcz lezajlása után nem remélhetvén, hogy a nyomott viszonyok közt nevelőintézetét újra felállíthassa, szathmármegyei birtokára, a pálfalvi kastélyba vonult vissza, a hol a szabadságharcz sok üldözöttjének fedelet és segélyt adott, s a magyar ifjuság közvetett nevelése czéljából ifjusági iratok készítését tervezte. Az abszolut kormány emberei forradalmi törekvéseket véltek fölfedezni a grófnő mostani és előbbi tetteiben; 1851 tavaszán elfogták, a pesti Ujépületbe zárták társalkodónőjével, Lővey Klárával együtt s 2 évi zaklató vizsgálati fogság után őt magát 10 évi, Lőveyt 5 évi várfogságra itélték. A grófnő erős lelke kibírta a kufstetni és laibachi börtön sanyarúságait és zaklatásait, s az 1857-i általános amnesztia alkalmával visszanyerte szabadságát. Ha kegyelmet kér, előbb is megnyer i elbocsátását, de önérzetes lelke nem tudott meghajolni az előtt a hatalom előtt, mely hazája szabadságát eltiporta. Kiszabadulása után, a fogságban tönkre tett egészségének helyreállítása végett, több külföldi fürdőt és üdülési helyet keresett föl, s a 60-as évek elején Párisban, nővére özvegy De Gerandóné karjai közt bevégezte sokat hányatott életét. «Ha az erényt abban a meghatározásban keressük, mondja életírója, hogy az az emberi gyengeségeknek a lélek akaratereje által való legyőzésében áll: akkor a grófnőt az erény valódi mintaképül lehet fölállítani.»

Ez olvasmány a serdültebb ifjuság számára való. Az életrajzon kívül ott fogják benne találni a szabadságharcz s az ezt követő évek nagy vonásokban vázolt jellemző korrajzát, mely az életrajz hátterét képezi. Ez csak emeli e könyv értékét, de némileg csökkenti azon körülmény, hogy az iró néha feledni látszik, hogy az ifjuság számára ir. Teljes életrajzot ad, holott csak azon vonásokat kellett volna kiemelnie, melyek a hős alakjához az erkölcsi tanulság levonhatása érdekében kiválóan szükségesek. A kormánynak Debreczenbe, Szegedre kisérése, az erdélyi csatatéreken való zarándoklás oly részletek, melyek rontják a kép összhangját, annyival is inkább, mert kellőleg nincsenek megvilágítva. Nem tartom ifjusági iratba valónak azt sem, a mi a bevezető részben az athéni nők helyzetéről föl van említve.

V. **Koldus és Királyfi.** Elbeszélés. Irta *Twain Márk.* Fordította *Fáy J. Béla.* Ara kemény kötésben 2 frt 80 kr. Révay testvérek kiadása.

VI. **Tamás úrfi Kalandjai.** Regényes elbeszélés. *Twain Márk* után ford. *Kürthy Emil.* Hetven képpel. Révay testvérek kiadása. Ára kemény kötésben 2 frt 80 kr.

Az amerikai hires humoristának e két kitünő ifjúsági irata megérdemli, hogy a magyar ifjuságnak is kedves olvasmányává legyen. 12 éven

felüli ifjak nagy érdekeltséggel olvashatják. Az első, mely népmondai alapon nyugszik, inkább erkölcsi irányzatú, a második inkább csak mulattató, Amannak hőse VI. Eduard angol király, ki gyermekkorában ruhát cserél egy londoni utczagyerekkel s álöltözetében átszenvedi a koldus élet minden nyomorát; királyfivá öltöztetett védője ezalatt a királyi palotában él s már azon a ponton van, hogy a trónra jut, mikor végre megérkezik az igazi trónörökös, s az ő fejére teszik a koronát. A másik egy életre való amerikai iskolás gyermek kalandjait beszéli el, az élethez hű vonásokkal s kedves humorral.

Mindkettőnek fordítása a jobbak közé tartozik. De még élvezhetőbb volna, ha minden sorban idegen tulajdonnevek, sőt néhol műszavak is nem zavarnák az olvasót. Az ilyeneket: «Offal Court» (Offal udvar), «Farringdon Street» (Farringdon-utcza), «Lady Jane Grey» (Grey Johanna urhölgy), «mailcoach» (Tam. úrfi kal. 22. 6), «Tom», «William», «Joe», sat. sat. egészben vagy részben meg kellene magyarosítani. Azután a London helyrajzára, Anglia történetére, az amerikai viszonyokra való vonatkozásokat, melyeket az angol ifjúnak ismernie kell, a magyar ifjú előtt pedig idegenek, a könyv, vagy fejezetek végén apró jegyzetekkel magyarázni kellene. Idegen irodalmi ifjusági iratot kisebb-nagyobb mértékben mindig át kell dolgozni; pusztán lefordítani könnyebb, de csak fél munka. — A sok sajtóhiba, mely az utóbbi könyvben előfordul, sokat levon a különben csinos kiállítás értékéből.

Komáromy Lajos.

*

Ujabban megjelent könyvek:

Magyar Hölgyek életrajzai (40 képpel). *Szerkeszti Endrődi Sándor, Pozsony-Budapest. Kiadja Stampfel Károly. Ára?*

E munka díszes kötésben s igen izléses kiadásban azokat az életrajzokat foglalja magába, a melyek eddig hasonló czím alatt füzetenkint jelentek meg s a melyeket annak idején egyenkint ismertettünk. A könyv a dolog természeténél fogva nem egyenletes kidolgozású. de azért sok tekintetben élvezetes és tanulságos olvasmányt nyújt; díszes kiállításánál fogva pedig bármely könyves asztalon pirulás nélkül foglalhat helyet.

A nő munkaképessége és munkajoga. *Irta Dr. Szemák István. Budapest, ifj. Nagel Ottó. 1887. Ára 70 kr.*

A könyv a következő fejezetekben tárgyalja a nőkérdést: I. Létezik-e nőkérdés? II. Vezérelvek a nőkérdés megoldásánál. III. A nő gazdasági s vagyonszerzési egyenjogusítása. Az orvosi és ügyvédi palyához való ké-

pesítés. A magán- és közjogi emanczipáczió. IV. A nőnevelés jelen állapota s annak reformálásánál követendő irányelvek. Zárszó. — Szemák úr könyvét legközelébb behatóan fogjuk ismertetni, addig is ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A renaissance Olaszországban. Irta *Symonds John Addington*, forkították *Pulszky Károly* és *Wohl Janka*. I., II., III. kötet. Ára kötetendint fűzve 3 frt; bekötve 60—60 krral több.

Miért és hogyan kell népszerűbbé tenni hazánkban az iskolai takarékpénztárak intézményét? Irta Hirschler (Szarvasi) Arnold Sziszeken. Szerző sajátja. Ára 60 kr.

Az iskolapad. Egy fejezet az iskola egészségtanából. Irta *Makos Gyula*. Második kiadás. Pápa, 1886.

A M. T. Akadémia könyvkiadó vállalatában megjelentek a következő munkák:

A magyar szépprózai elbeszélés 1526 — 1880. Irta Beőthy Zsolt. A Kisfaludy-társaságnál jutalmat nyert munka. I. kötet. Ara fűzve 2 frt; díszkötésben 2 frt 60 kr.

A nők joga. Irta *Gide Pál*; fordította *Tóth Lőrincz*. Két kötet. Ara fűzve 4 frt 80 kr. Bekötve 6 frt. (Függelékül a fordító értekezést közöl a magyar nőkről.)

A naturalista regényről. Irta *Haraszti Gyula*. Fűzve 2 frt. 50 kr. díszkötésben 3 frt.

A német irodalom története. Irta *Dr. Heinrich Gusztáv*. I. kötet. Ara fűzve 3 frt 50 kr; díszkötésben 4 frt 20 kr.

Anglia története korunkban. Irta Mc. Carthy Justus. Fordította *Szász Béla*. I. és II. kötet. Ara fűzve 3 és 4 frt; bekötve 3 frt 60 és 4 frt 60 kr.

A római pápák az utolsó négy században. Irta *Ranke Lipót*, fordította *Lehr Albert*. I. kötet. Ára fűzve 2 frt 80 kr; bekötve 3 frt 40 kr.

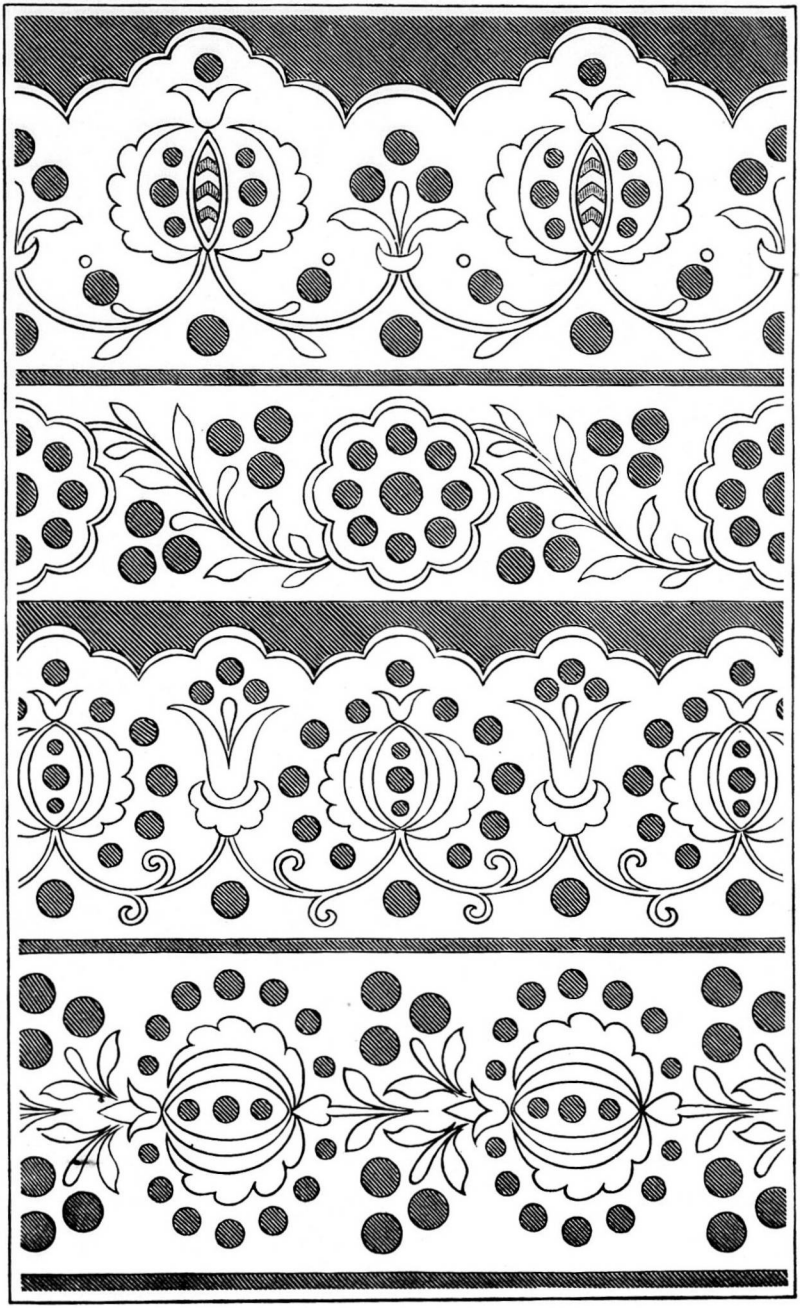

FEHÉRHIMZÉS-MINTÁK

MAGYAR DISZITÉSI MOTIVUMOK FELHASZNÁLÁSÁVAL TERVEZTE HOLLÓS KÁROLY.

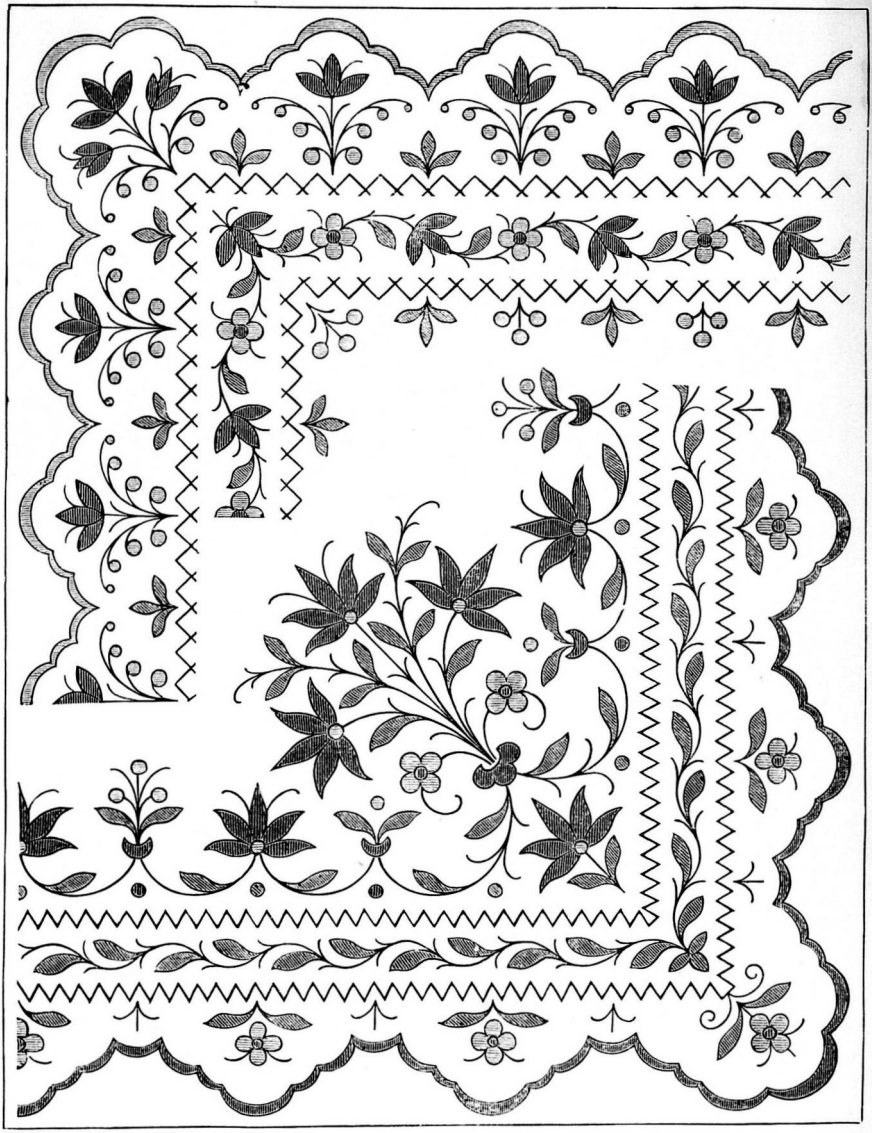

HIMZÉS-MINTÁK

MAGYAR DISZITÉSI MOTIVUMOK FELHASZNÁLÁSÁVAL TERVEZTE HOLLÓS KÁROLY.